

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Azınlıkların ve Yabancıların Türklüğe Hakaret Suçları Üzerine (1926 - 1938)

Sadık SARISAMAN

Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyon

E-Mail: ssadik@aku.edu.tr

ORCID-ID: 0000-0001-7317-195X

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 20.02.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 23.04.2024

ÖZ

SARISAMAN, Sadık, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Azınlıkların Ve Yabancıların Türklüğe Hakaret Suçları Üzerine (1926 - 1938)**, CTAD, Yıl 20, Sayı 40 (Bahar 2024), s. 325-357.

Osmanlı hukuk sisteminde hakaret suçları tanımlanmış olsa da hiçbir zaman Türklüğe hakaret Osmanlı Ceza Kanunnamelerinde yer almamıştır. Osmanlı hukukunda hakaret suçlarına ağırlıklı olarak ta'zir cezası verilmiş; Diğer bir ifadeyle cezanın miktarını tayin etmek kadı ya da hâkimin takdir hakkına bırakılmıştır. 1858 Ceza Kanunnamesi ile birlikte verilecek cezalarda hadler belirlenmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde de hakaret suçlarına verilecek cezaların sınırları kanunlarla çizilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ulus devlet özelliği göstermeye başladıktan sonra ulus devletin temel özelliği olan Türklüğün manevi şahsiyetinin korunmasına büyük özen gösterilmiştir. Bu yaklaşım ceza kanunlarına yansımıştır. 1926 yılından itibaren çıkarılan ceza kanunlarında Türklüğe hakaret suçu yer almıştır. Önceden örnekleri görülmeyen Türklüğe hakaret suçları, mahkemeleri ve idarecileri yoğun şekilde meşgul etmeye başlamıştır. Bu suçlamaların bir kısmı doğrudur. Çoğunluğu ise kişilerin anlaşmazlık halinde buldukları şahısları zor duruma

düşürmeye yönelik Őikayetlerden oluşmaktadır. Bu yolla kişiler, hasımlarının devlet tarafından cezalandırılmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet Dönemi'nde hakaret davalarının niteliğindeki değişime dikkati çekmektir. Bu doğrultuda 1926-1938 yılları arasında işlenmiş olan Türklüğe hakaret suçlarını ve bu suçlara karşı devletin tepkisini ortaya koymaktır. Bugüne kadar Türklüğe hakaret suçlarını konu alan müstakil bir araştırma yapılmamış olması konuyu özgün kılmaktadır. Araştırma, tespit edilebilen vakalar üzerinden ele alınmış, TC. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri ile dönemin basını çerçevesinde yapılmıştır. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıtları ve ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak diğer davalar hakkında detaylı bilgilere ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Türkiye, Türklük, Hakaret, Ceza.

ABSTRACT

SARISAMAN, Sadık, **Defamation Crimes of Minorities and Foreigners against Turkishness in the Early Republican Period (1926-1938)**, CTAD, Year 20, Issue 40 (Spring 2024), pp. 325-357.

Defamation crimes were defined in the Ottoman legal system. However, defamation against Turkishness was never included in the Ottoman Criminal Codes. *Ta'zir* was imposed on defamation crimes in Ottoman law. In other words, deciding the amount of the *ta'zir* was left to the judicial discretion of the qadi/judge. In 1858 Ottoman Penal Code the restrictions upon the defamation crimes were determined. Likewise, in the Criminal Codes of the Republic Period the limitations of the defamation crimes and their penalties were defined as well. After the Republic of Türkiye began to display the characteristics of a nation-state, great care was taken to protect the spiritual personality of Turkishness, which was the fundamental characteristic of a nation-state. This attitude was also reflected in the criminal codes. There has been a defamation crime against Turkishness in the criminal codes prepared since 1926. Defamation crimes against Turkishness, have not seen its examples before, started to occupy the courts and administrators intensely. Some of these accusations are true. Most of them consist of complaints aimed at putting the people with whom they are in conflict in a difficult situation. In this way, people tried to ensure that their enemies were punished by the state. The aim of this study is to draw attention to the change in the nature of defamation cases in the Republican Era. In this regard, it aims to reveal the crimes of insulting Turkishness committed between 1926 and 1938 and the state's reaction to these crimes. Since there has been no research conducted only about defamation crimes against Turkishness until today, the subject is original. The research was handled based on identified cases. It was

made within the framework of the documents of the Republic Archive of the State Archives Presidency and the press of the period. Additionally, the minutes of the Grand National Assembly of Türkiye and related sources were used. However, detailed information about other cases was not available.

Keywords: Law, Türkiye, Turkishness, Defamation, Punishment.

Giriş

Bu makalenin bir boyutunu Türklük kimliği oluşturmaktadır. Bu yüzden insanlar için daima önemli bir kavram olan kimlikle ilgili tanımlamaları yapmak yararlı olacaktır. Batı dillerinde kimlik anlamına gelen *identity* kelimesi aynılığı ve sürekliliği içeren Latince "*idem*" kökünden türetilmiştir. Türkçe’de ise kimlik, "*kim*" soru kökünden gelmekte olup aynı şekilde zorunlu bir mensubiyeti, aidiyeti, aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade eder.¹ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde kimlik "*Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü*" şeklinde tarif edilir.² Kimliğin bir özellik, bir nitelik belirtisi olduğu görülmektedir. Geniş manasıyla bireyin tüm özelliklerini kapsar. Kişinin kendisini nasıl gördüğü, toplum tarafından nasıl görüldüğü kimlik kavramıyla ilgili konulardır.³ Jeffrey Weeks, kimliğin insanlar için aynı ya da farklı noktalar bağlamında bir aidiyet problemi olduğu düşüncesindedir.⁴

Kimlikle ilintili bir kavram da millettir. Osmanlı Devleti’nde millet, bireylerin dinî bir gruba üyeliği anlamına gelmekteydi.⁵ Tanzimat’tan sonra ise millet kelimesi günümüzdeki ulus manasında kullanılmaya başlanmıştır.⁶ Ernest Gelner, milleti, insanların inanç, sadakat ve dayanışmasıyla ortaya çıkan bir ürün olarak

¹ H. Aydoğdu, "Modern Kimlikte Öznenin Ölümü", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 10, 2004, s. 117.

² *Türkçe Sözlük*, Haz. Şükrü Haluk Akalın, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 1324.

³ Muhittin Aşkın, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, Güz 2007, s. 213.

⁴ Jeffrey Weeks, "Farklılığın Değeri", *Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık*, Çev. İrem Sağlamer, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998, s: 85.

⁵ İlber Ortaylı, *Ottoman Studies*, Kronik Books, İstanbul, 2020, s. 26.

⁶ Ahmet Yıldız, *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 52.

tanımlamıştır. O, milletleri insanın yarattığı düşüncesindedir.⁷ Türk sosyologlardan Ziya Gökalp, milleti dince, güzellik duygusu ve ahlakça ortak olan, aynı terbiyeyi almış bireylerden mürekkep bir topluluk olarak tanımlamıştır.⁸

Milliyetçilik kavramına gelince bu kavramın en belirgin tanımları şunlardır: 1. Milletlerin oluşma ya da gelişme süreci; 2. Bir millete ait olma duyarlılığı ya da bilinci; 3. Bir milletin dili ve simgelerle temsili; 4. Bir milleti temsil eden toplumsal ve siyasal hareket; 5. Hem genel hem de özel bir millet öğretisi veya ideolojisi.⁹ Bütün bunlardan hareketle milliyetçilik, bilincimize şekil veren, kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir görme, yorumlama ve algılama biçimi olarak da değerlendirilmektedir.¹⁰

Bilim insanları milliyetçiliğin kavramsal boyutunda tam olarak anlaşamamakla birlikte bu ideolojinin Fransız İhtilali'nin bir ürünü olduğu konusunda hemfikirlerdir. Milliyetçilik akımının zamanla bütün devletleri etkilediği de gerçektir. Bu çerçevede imparatorluklar, millî varlıklarını koruma kaygısıyla hareket etmişlerdir. Osmanlı Devleti de çok uluslu bir devlet olması nedeniyle Osmanlı milleti oluşturmaya çalışmış, millet tanımını da ona göre yapmıştır. 1876 tarihli Osmanlı Kanun-ı Esasi'sinin 8. maddesine göre din ve mezhebi ne olursa olsun Osmanlı Devleti tabiiyetinde bulunan herkes istisnasız "*Osmanlı*" kabul edilmiştir.¹¹

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise ulus devlet olduğundan dolayı millet tanımında merkeze Türklüğü koymuştur. 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde "*Türkiye abalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur*" denilmiştir. Maddenin devamında yurtiçinde veya dışında Türk babadan olan çocukların Türk olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de ikamet eden bir ecebi babadan olan ve Türkiye'de yaşayan çocukların reşit yaşa geldiklerinde Türklüğü seçerlerse Türk kabul edilecekleri belirtilmiştir. İlaveten Vatandaşlık Kanunu gereğince Türklüğe kabul olunan herkesin Türk olduğu hatırlatılmıştır.¹²

⁷ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Günay Göksu Özdoğan-Büşra Ersanlı, Hil Yayınları, İstanbul, 2018, s. 78.

⁸ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, 2. Baskı, Haz. Salim Çonoğlu, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2015, s. 22.

⁹ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Atf Yayınları, Ankara, 2013, s. 15.

¹⁰ Umut Özkırımı, *Milliyetçilik Kuramları*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015, s. 14.

¹¹ Tarhan Erdem, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982, s. 3.

¹² *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve Dâbîlî Niçamname*, TBMM Yayınları, TBMM Matbaası, Ankara 1934, s. 25; Erdem, *age.*, s. 39.

Makalenin ikinci boyutu hukukla, özellikle ceza hukukuyla ilintilidir. Zira milletlerin kimliklerine yönelik saldırılar hukukun konusudur. Devletler kimliklerin güvence altına alınmasını hukuk yoluyla sağlamışlardır. Hukuk Arapça kökenli olup hak kelimesinin çoğuludur. Hukuk kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "*Toplumı düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü, tüzce*" şeklinde tanımlanmıştır.¹³

Osmanlı Devleti'nde örfi ve şer'i hukuk olmak üzere iki türlü hukuk vardı. Kapitülasyonlarla bazı ülke vatandaşlarına da konsolosluk mahkemelerinde yargılanma hakkı verilmişti. İlaveten özel hukuku ilgilendiren konularda gayrimüslimler kilise mahkemelerine müracaat ederlerdi.¹⁴

Tanzimat Dönemi'nde modernleşme sürecinin sonucu olarak hukuk alanında da önemli ıslahatlar yapıldı. Bu kapsamda ıslahat yapılan kanunnameler arasında Ceza Kanunnamesi ilk sırada yer almıştır. Can ve mal güvenliği ile ırz ve namus dokunulmazlığı gibi doğal hakları güvence altına alan Ceza Kanunnamesi büyük ölçüde Batılı ülke kanunlarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Ceza Kanunnamesi 1850, 1854 ve 1857 yıllarında tadil edilerek geliştirilmiştir. Özellikle 1877 yılında yapılan tadilatla tümüyle Fransız Ceza Kanunu'ndan yararlanılmıştır.¹⁵

Öte yandan Cumhuriyet İdaresi'nin hukuk anlayışı Osmanlı Devleti'nden çok farklıdır. Cumhuriyet Dönemi'nde laiklik prensibi hukuk alanında da uygulanmak istenmiştir. Bu düşüncenin izlerini Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1924 tarihli TBMM'yi açış konuşmasında söylediği aşağıdaki sözlerde görmek mümkündür:¹⁶

"Teşkilat ve ıslahat-ı adliyeye verdiğimiz ehemmiyeti, nasıl ifade etmek azdır. Gerçi bütçenin bugünkü halinde adliye için mühim menâbi ayrılmıştır ve bu menâbi mütemadiyen artırılacaktır. Fakat bundan mühim olan nokta, adli telakkimizi, adli kanunlarımızı, adli teşkilatımızı, bizi şimdiye kadar şuurî, gayr-i şuurî tesir altında bulunduran, asrın icabatına gayr-i mutabık revabıttan bir an evvel kurtarmaktır. Millet her mütemeddin memlekette olan terakkیات-ı adliyenin memleketin ihtiyacatına tavafuk eden esasâtını istiyor. Milletin arzu ve ihtiyacına tâbi olarak adliyemizde her gûnâ tesirattan cesaretle sililmekle seri terakkiyata atılmakta asla tereddüd olunmamak lâzımdır.

¹³ *Türkçe Sözlük*, s. 1114.

¹⁴ Kemal Saylan, "II. Abdülhamid Döneminde Mahkemelerin İslahına Dair Hazırlanan Layihalar ve İsimsiz Bir layiha Örneği", *Karadeniz*, Sayı 31, Ekim 2016, s. 266.

¹⁵ Temuçin Faik Ertan, "Atatürk, Cumhuriyet ve Hukuk Sistemi", *Erdem*, Cumhuriyet Özel Sayısı III, Cilt 11, Sayı 33, Ocak 1999, s. 747.

¹⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Zabıt Ceridesi*, Devre. 2, C. 7, İctima 1, 1 Mart 1340/1 Mart 1924, s. 5.

Hukuk-ı medeniyede, hukuk-ı ailede tâkib edeceğimiz yol ancak medeniyet yolu olacaktır. Hukukta idare-i maslahat ve hurafelere merbutiyet, milletleri uyanmaktan men eden en ağır bir kâbustur. Türk milleti üzerinde kâbus bulunduramaz.”

Yaklaşık iki yıl sonra Türkiye’de hukuk devrimi gerçekleşmiştir. 17 Şubat 1926 tarihinde İsviçre Medeni Kanunu esas alınarak Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Bunu 1 Mart 1926’da İtalya’dan alınan Ceza Kanunu takip etmiştir. Yine 22 Nisan 1926’da Borçlar Kanunu, 29 Mayıs 1926’da Kara Ticareti Kanunu, 13 Mayıs 1926’da Deniz Ticareti Kanunu kabul edilmiştir. 18 Nisan 1929’da İcra ve İflas Kanunu İsviçre’den alınmıştır.¹⁷

Hakaret Suçu Yargılamalarının Hukuki Dayanakları

Hakaret kelimesi Arapça kökenlidir. "*Onur kırma, onura dokunma*" ve "*küçültücü söz ve davranış*" anlamlarında kullanılmaktadır.¹⁸ Hakaret suçları kendi içinde genel tahkir suçları ve özel tahkir suçları olmak üzere ikiye ayrılır. Genel tahkir suçları insan şerefının ihlali anlamına gelen suçları kapsar. Özel tahkir suçları ise insan şerefi dışında kalan değerlere zarar verilmesini konu alır.¹⁹

Bu çerçevede Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi ceza kanunnamelerinde hakaret suçları da yer almıştır. 1840 Ceza Kanunnamesi’nin üçüncü faslı sövme, hakaret ve iftira gibi insan şerefine yönelik suçları ve bunlara verilecek cezaları düzenlemiştir. 1850 Ceza Kanunnamesi’nde ikinci faslın birinci maddesinde namusa yönelik suçların hadd cezası gerektirecek olanları ayrı tutulmuştur. Bilindiği üzere hadd cezası, İslam Hukuku’na göre Kur’an’da belirtilmiş değişmez cezalar için kullanılan bir ifadedir. Hadd cezası gerektirmeyecek hallerde ta’zir cezası verileceği anlaşılmaktadır. Ta’zir cezası hâkimin takdirine göre değişiklik gösterebilmektedir. 1858 Ceza Kanunnamesi’nde hakaret suçu "*Eşhas Hakında Vuku Bulan Cinayet ve Cünhalarla Mücazat-ı Müteretibeleri*" isimli ikinci bölümün "*İftira ve Şetm ve İfşa-yı Sır Beyanındadır*" isimli altıncı faslındaki 214. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre "*bir kimse, diğer kimse hakkında muhîll-i namus söz söyler (hakaret) veyahut şetm (küfr) eyler ise yirmi dört saatten bir aya kadar hapis cezası alır. Ya da yarım Mecidiye altından üç Mecidiye altına kadar para cezasına çarptırılır.*" 1858 Ceza Kanunnamesi’nin hakaret suçlarını konu alan 214. maddesi 1911 ve 1914 yıllarında değişikliklere uğramıştır. 1911 yılında yapılan düzenlemede "*muhîll-i*

¹⁷Emre Önder, Hatice Karakuş, "Atatürk ve Hukuk Devrimleri", <http://www.ankarabaru.org.tr/siteler/ankarabaru/hgdmakale/2013-1/9.pdf>. Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024.

¹⁸ *Türkçe Sözlük*, s. 1027.

¹⁹ Mehmet Emin Artuk, Türklüğü, "Cumhuriyeti, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu (5237 Sayılı TCK M. 301)", *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, S.ay 70, 2007, s. 214.

namus” ifadesi “*namusu kesr edecek isnâdat ile zem, namusa taarruz*” şeklinde değiştirilmiştir. Ceza Kanunnamesi üzerine yapılan şerh çalışmalarında konu daha da detaylandırılmıştır. “*Muhill-i namus söz söyleme*” ve “*şetm eyleme*” şeklinde ifade edilen manevi varlığa yönelik suçlar; zem (kötülemek), kadh (yermek) ve tahkir başlığı altında ele alınmış, her biri için ayrı cezalar öngörülmüştür. Buna göre zem suçunun cezası, iki aydan bir yıla kadar hapis; kadh suçunun ise on beş günden altı aya kadar hapis veya buna mukabil on beş lira ile elli lira arası nakdî para cezası olarak tayin edilmiştir. 1914 yılında yapılan düzenlemede hakaret suçları 9. Babın 7. Faslında “*Hakaret ve Itâle-i Lisan Beyanındadır*” başlığında 392-400. maddeler arasında ele alınmıştır. Buna göre zem, kadh ve tahkir ayrımı ortadan kaldırılmış, suç madde-i mahsusa isnadı ve namusa taarruz (sövme) şeklinde ikili taksime tabi tutulmuştur. Bu taksim Cumhuriyet Dönemi ceza kanunlarında da aynen takip edilmiştir.²⁰

Görüldüğü üzere, Osmanlı hukuk sisteminde hakaret suçları tanımlanmıştır. Ancak Türklüğe hakaret Osmanlı ceza kanunnamelerinde hiçbir zaman yer almamıştır. Bu suçun şahsa yönelik hakaretler bağlamında değerlendirildiği düşünülebilir. Bu yüzden doğal olarak Osmanlı mahkemelerinde Türklüğe hakaret suçu işlenmiş olması nedeniyle herhangi bir cezalandırmaya dair belgeye rastlanmamıştır. Ancak arşiv belgelerinde padişaha, dinî değerlere, memurlara hakaret ettikleri gerekçesiyle suçlananlara sıklıkla rastlanmıştır. Örneğin bir belgede padişaha sözlü hakarete buldukları iddia edilen Kostî ve arkadaşları Enver, Mehmet, Bektaş hakkında tahkikata devam edildiği, tahkikat neticeleninceye kadar tutuklanmalarının zaruri olduğu Tarsus Kaymakamlığı tarafından Dâhiliye Nezareti’ne bildirilmiştir.²¹ Bir başka belgede Müslümanlar ve Osmanlı Devleti’ne hakaret ettiği gerekçesiyle hapsedilen Yunanlı Berber esnafı Aleksandros Filimon’a işkence edildiğine yönelik iddianın asılsız olduğu belirtilmiştir. Bu kişinin söz konusu hakaretlerinin Ceza Kanunu’nun 66. maddesinin zeyl-i sanisine uygun düştüğü, bu maddeden iki yıl hapse ve 50 lira para cezasına çarptırıldığı belirtilmiştir.²²

Zabtiye Nezaretinin 14 Mayıs 1893 tarihli tezkiresinde Kamaran Tahaffuzhanesi İnspektörü Doktor Sitepanoviç’in Müslüman sağlık memurlarına daima hakaret ederek Osmanlı Devleti sancağını tahkir ettiği iddia edilmiştir. Bu şahsı şikâyet eden kişi Mızıka-i Hümayun çavuşlarından Ahmet Efendi’dir. Ahmet Efendi 9 Mayıs 1893 tarihli arzuhalinde, Sitepanoviç’in “*Siz bir kırmızı bez*

²⁰ Mehmet Emin Kızılay, “Hakaret Suçu Çerçevesinde Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuku ve Türk Pozitif Hukuku Mukayesesi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, Sayı 56, Aralık 2021, s. 53-58.

²¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye, Mektubî Kalemî (DH. MKT), Dosya/Gömlek 2716/34, 25 Kanun-ı Sani 1324/7 Şubat 1909.

²² BOA, *Hariciye, Siyasi*, (HR. S.Y.S), 2166/66, 19 Temmuz 1330/1 Ağustos 1914.

parçası görmekle burasını sizin mi zannediyorsunuz? O bayrağın ne ehemmiyeti vardır ki ona güvenerek emrime itaat etmiyorsunuz” diyerek Osmanlı sancağına alenen hakaret ettiğini iddia etmiştir. Şikâyet konusu Bahriye Nezareti tarafından Sıhhiye Dairesi'ne bir yazı ile sorulmuştur. Sitepanoviç'in Fransızca kâtipliğine tayin edilmesi eleştirilmiştir.²³ Belgelerdeki bilgiler konuyu bu noktada bırakmıştır. Şikâyetin sonucunun ne olduğunu belgelerden tespit etmek mümkün olamamıştır. Bir başka belgeden İslam dinine ve padişaha hakaret eden Filibe'nin Karşyaka Mahallesi'nden sarhoş bir Bulgar'ın cezalandırılması ve bu gibi hadiselerin tekrar etmemesi için Bulgaristan Dâhiliye Nezareti nezdinde girişimlerde bulunulduğu anlaşılmaktadır.²⁴

Bir başka hadisede Osmanlı sancağını tahkir eden Beyrutlu Necib Şuyka'nın mahkûmiyetine karar verilmiştir.²⁵ 1897 yılına ait bir belgeden Osmanlı'yı tahkir etmesi nedeniyle Waşington Post Gazetesi'nin yurda sokulmasının yasaklandığı anlaşılmaktadır.²⁶ Bir başka belgede padişahı tahkir edici uzun bir makale yayınlayan Zukunft Dergisi Müdürü Harden'in tedibi hakkında yazışmalardan bahsedilmiştir.²⁷

Bir belgede Polis Mustafa Efendi'yi vazifesi esnasında tahkir eden Avusturya-Macaristan Ordusu askeri Stefan Toma ile ilgili davanın Osmanlı mahkemelerinde görülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Hatta Sadrazamlık da bu istikamette çaba göstermiştir.²⁸ Bir başka belgeden zabıta memurlarına hakaret ettiği mahkeme kararıyla sabit olan Hristo oğlu Marko'nun bir buçuk ay prangabendlik cezasına çarptırıldığı anlaşılmaktadır.²⁹ Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Türklüğe hakaret davaları ile Cumhuriyet Dönemi'nde karşılaşılacaktır. Bu davaların hukuki dayanağı 1 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu'dur. İlk defa Türklüğe hakaret edenlerin cezalandırılması bu yasada yer almıştır. Bu kanun 13 Mart 1926 tarih ve 320 sayılı *Resmî Gazete*'de yayınlanarak

²³ BOA, *Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y. MTV)*, 77/144, H. 27.10.1310/2 Mayıs 1309/14 Mayıs 1893.

²⁴ BOA, *Hariçye, Sofya Sefareti (HR. SFR.04)*, 487/87, M.04. 06.1903.

²⁵ BOA. *Sadâret (A.)*, *Eyâlât-ı Mümtâze Kalemî (MTZ.)*, *Cebel-i Lübnan (CL)*, 7/277, H.13.11.332/20 Eylül 1330/3 Ekim 1914.

²⁶ BOA. HR. SYS, 66/32, M.05.01.1897.

²⁷ BOA. HR. SYS, 28/63, M.27.09.1894.

²⁸ BOA. DH. *Emniyet-i Umumiye (EUM.) 6. Şube*, 43/39, H.29.11.1336/5 Eylül 1918.

²⁹ BOA. DH. *Hukuk (H...)*, 1/3, 22 Ağustos 1327/5 Eylül 1911.

yürürlüğe girmiştir. 765 sayılı Ceza Kanunu'nun Türklüğe hakaretle ilgili doğrudan ve dolaylı maddeleri aşağıdaki şekildedir:³⁰

“159. madde: Büyük Millet Meclisi'ni veya Hükümetin şahs-ı manevisini veya ordu veya donanmasını yahut Türklüğü tahkir ve tezyif edenler hakkında dahi bundan evvelki madde ahkâmı tatbik olunur.³¹ Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına sövenler altı ayı geçmemek üzere haps olunur ve otuz liradan yüz liraya kadar ağır ceza-yı nakdiye mahkûm olur.

160. madde: 157. ve 158'nci maddelerde beyan olunan hallerde takibat icrası Adliye Vekâleti'nden ve 159'ncu maddede yazılı surette Büyük Millet Meclisi Riyaseti'nden izin verilmesine bağlıdır.”

Türklüğü tahkir edenlerin 158. maddeye göre işlem görecekları ve bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacakları anlaşılmaktadır. Kanuni takibat izni verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na aittir. Bunun nedeni Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Türk milletinin gerçek temsilcisi olarak telakkî edilmesi, halkın oyuyla seçilen üyelerden oluşmasıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 160. maddesi 11 Temmuz 1931 tarihinde 1840 numaralı kanunla değiştirilmiştir. Buna göre 159. maddede yazılı Büyük Millet Meclisi'ni veya *Türklüğü* tahkir ve tezyif hallerinde takibat yapılması Büyük Millet Meclisi Reisi'nin, bulunmadığı takdirde reise vekâlet eden zatın, Türk ordusu ve donanmasını tahkir ve tezyif halinde takibat yapılması Millî Müdafaa Vekâleti'nin talep veya iznine bağlıdır.³² Bu değişiklikte Türklüğe hakaret edenler hakkında takibat yapılması yine Adalet Bakanlığı'nın talebi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın iznine bırakılmıştır. Belgeyi Meclis Başkanı'nın imzalaması gerektiği belirtilmiştir. Onun bulunmadığı hallerde Meclis Başkanlığı'na vekâlet eden kişi imza atabilecektir.

Ceza Kanunu'ndaki üçüncü değişiklik 1936 yılında gerçekleştirilmiştir. 11 Haziran 1936 tarihinde Ceza Kanunu'nda değişiklik yapan 3028 numaralı kanun kabul edilmiştir. Bu kanundaki konu ilgili maddeler şu şekildedir:³³

³⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 23, İctima 64, 1 Mart 1926, s. 18; *Resmî Gazete*, No: 320, 13 Mart 1926, s. 1089-1090.

³¹ İlgili madde 158. maddedir. Bu maddeye göre cumhurbaşkanının yüzüne karşı hakaret edenler veya aleyhinde yayında bulunanlar üç yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapse konulur. Cumhurbaşkanı aleyhine gıyabında sözlü tecavüzde bulunanlar ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

³² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 4, C. 3, İnikad: 26, 11 Temmuz 1931, s. 70-71; *Resmî Gazete*, No: 1850, 16 Temmuz 1931, s. 624.

³³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 5, C. 12, İnikad: 78, 11 Haziran 1936, s. 216; *Resmî Gazete*, No: 3337, 23 Haziran 1936, Kanun No: 3038, s. 6713-6714.

“159. madde: Türklüğü, Büyük Millet Meclisi’ni, Cumhuriyeti, Hükûmetin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Türklüğü tahkir ve tezyif, yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse ceza üçte birden eksik olmamak üzere artırılır.

160. madde: 159. maddenin birinci fıkrasında yazılı Türklüğü ve Büyük Millet Meclisi’ni alenen tahkir ve tezyif hallerinde takibat yapılması Büyük Millet Meclis Reisi’nin, bulunmadığı takdirde reise vekâlet eden zatın, Devletin silahlı kuvvetlerini tahkir ve tezyif edenler hakkında takibat yapılması Millî Müdafaa Vekâleti’nin iznine bağlıdır.”

Bu kanuna göre, Türklüğe hakaret edenlere verilecek ceza miktarı artırılmıştır. Buna göre önceden bir yıldan üç yıla kadar olan hapis cezasının üst limiti iki katına çıkarılmıştır. Türklüğe hakaret edenlerin cezası en az bir yıl, en çok altı yıl olacaktır. Bu suç yurt dışındaki Türk vatandaşları tarafından işlenecek olursa verilen hapis cezası üçte bir oranında artırılabacaktır.

Sonraki yıllarda Türklüğe hakaret davalarının sayısının giderek artması bürokrasi üzerinde yük olmaya başlamıştır. Bu durum Başbakan Celal Bayar’ın Adliye Vekâleti’ne müracaat ederek yeni bir yasal düzenleme yapılmasını istemesine yol açmıştır. Bu sebeple Başbakanlık 14 Mart 1938 tarihinde Adalet Bakanlığı’na bir yazı göndermiştir. Bu yazıda öncelikle Türklüğe veya Büyük Millet Meclisi’ne hakaret ettikleri söylenen kişiler hakkında memleketin her tarafından çok sayıda evrak geldiği vurgulanmıştır. Bunlardan birçoğunun hiçbir delile dayanmayan soyut iddialar olduğu belirtilmiştir. Bu tür suçlamalarda kanunen karar verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde olduğundan ilk tahkikatı yapan makamlar tarafından sonuçlandırılması gereken mesnetsiz iddiaların lüzumsuz resmî yazışmalara ve zaman kaybına yol açtığı hatırlatılmıştır. Bu yüzden birçok masum vatandaşın uzun süre zan altında kaldığı, buna karşılık gerçek suçluların cezalandırılmalarının geciktiği bildirilmiştir. Başbakan Celal Bayar, Adalet Bakanlığı’ndan yeni hukuki düzenleme yapılmasının isteyerek şunları yazmıştır:³⁴

“Amelî bir faide olmamasına mukabil mahzurları bariz olan bu usulün değiştirilmesi ve bu nevi suçlar için yapılması gereken kanuni takibatın diğer suçlarda olduğu gibi mahalli Cumhuriyet Müddei-i Umumiliklerine bırakılması daha doğru olacağı kanaatinde bulunduğumdan buna müteallik kanunlarda tadilat yapılması hususunun tedkik ve gereğinin ifa buyurulmasını rica ederim.”

³⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BCA). No: 030. 10. 0.0.15. 84. 11-1, 2.

Başbakanın bu talebi üzerine Türk Ceza Kanunu'nda yeni bir değişiklik yapılmıştır. “Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun” adıyla 29 Haziran 1938 tarihinde yasalaşan yeni düzenleme şöyledir:³⁵

“159. madde: Türklüğü, Büyük Millet Meclisi'ni, Cumhuriyeti, Hükûmetin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir yıldan altı yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Türklüğü tahkir ve tezyif, yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse verilecek ceza üçte birden eksik olmamak üzere artırılır.

160. madde: 159. maddenin birinci fıkrasında yazılı Türklüğü ve Büyük Millet Meclisini veya devletin askeri veya emniyet veya muhafaza kuvvetlerini tahkir ve tezyif edenler hakkında takibat yapılması Adliye Vekâleti'nin iznine bağlıdır.”

Yeni düzenlemeyle Türklüğe hakaret etmenin cezası bir yıl ile altı yıl arasında ağır hapis cezası olmuştur. Bu yasadaki en önemli değişiklik ise Türklüğü tahkir edenlerle ilgili takibat yapılıp yapılmamasına karar verme yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden alınarak Adalet Bakanlığı'na bırakılmış olmasıdır. Önceki yasada yer alan suç yabancı ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenecek olursa ceza miktarının en az üçte bir oranında artırılacağı hükmü yerinde kalmıştır.

Hakaret Suçu Yargılamalarında Takip Edilen Prosedür

Yukarıda bahsedilen yasal düzenlemeler çerçevesinde Türklüğe hakaretle ilgili bir suçlama söz konusu olduğunda prosedür şu şekilde gerçekleşiyordu: İlk olarak şikâyet dilekçesi ile işlem başlatılıyordu. Bilahare Polis karakolunda ifadeler alınıyordu. Daha sonra o mahaldeki Cumhuriyet Savcılığı olaya el koyuyordu. Cumhuriyet Savcılığı topladığı evrakı Adalet Bakanlığına gönderiyordu. Ardından Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü dosya üzerindeki incelemesini tamamlayarak Adalet Bakanı'nın imzası ile Başbakanlığa iletiyordu. Başbakanlık ise evrakı Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığına sevk ediyordu. Meclis Başkanlığı da söz konusu suçlama ile ilgili adli takibata lüzum olup olmadığına karar veriyordu. Bilahare kararı gereğinin yapılması ricasıyla Başbakanlığa bildiriyordu.

Prosedür gereği Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı dosyaları inceleyerek suçlanan kişi hakkında kanuni takibat yapılmasına izin verip vermemekte serbestti. Fakat 1926-1933 yılları arasında TBMM Başkanlığı'nın gönderilen dosyaların tamamında kanuni takibat yapılmasına izin verdiği görülmektedir. İlk defa 1934 yılında suçlanan kişiler hakkında dava açılmasına gerek olmadığı

³⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 5, Cilt 26, İnikad 83, 29 Haziran 1938, s. 495; *Resmî Gazete*, No: 3961, 16 Temmuz 1938, s. 10302.

yönünde karar almıştır. Dava açılmaması yönündeki kararların oranı ilerleyen yıllarda giderek artmıştır. Belgelerden görebildiğimiz kadarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın Türklüğü tahkir ettiği iddia edilen kişiler hakkında takibat yapılmasına müsaade etmediği ilk dosya İstanbul'da ikamet eden İstavri ve Raşel hakkındadır. 9 Aralık 1934 tarihinde Adalet Bakanlığı bu kişiler hakkında hazırladığı dosyayı Başbakanlığa sunmuştur. 11 Aralık tarihinde Başbakanlık evrakı Meclis Başkanlığı'na sevk etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı incelemeleri neticesinde oluşturduğu 19 Aralık 1934 tarihli cevabi yazısında, İstanbul'da ikamet eden İstavri ve Raşel hakkında Türklüğü tahkir ettiği gerekçesiyle kanuni takibat yapılmasına gerek olmadığına hükmetmiştir.³⁶

Bu tutum değişikliğini yorumlamak gerekmektedir. Meclis Başkanı değişmemiştir. Ancak onun başkanlığının son zamanlarıdır. 26 Kasım 1924'den beri Kazım (Özalp) Bey Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nı yürütmektedir.³⁷ 1 Mart 1935 tarihinde beşinci dönemin başlamasıyla birlikte Abdülhalik Renda meclis başkanlığına seçilmiştir.³⁸ Dolayısıyla tutum değişikliğini Meclis Başkanı'na bağlamak imkânsızdır. Bu durumda başka iç ve dış politikadaki değişmelere bakmak gerekecektir. Mağdurların Mustafa Kemal Paşa'ya ulaşan şikâyetleri nedeniyle onun meclis başkanını uyarması söz konusu olabilir. Bu düşüncemiz sadece bir varsayımdan ibarettir. Bu konuda Cumhurbaşkanı tarafından Meclis Başkanı'nın uyarıldığına dair herhangi bir bilgi ve belgeye sahip değiliz. Dış politikaya gelince bu dönem Türkiye'nin komşularıyla ve özellikle Yunanistan'la sorunlarını çözmeye önem verdiği yıllardır. Bu politikayla eş güdümlü olarak Meclis Başkanlığı'nın ilgili memurlara dosyaların teferruatlı şekilde incelenmesi talimatını verdiği düşünülebilir. Böylece önceden her gelen dosyayı onaylayan Meclis Başkanlığı'nın delile dayanmayanları reddettiği, gerçek manada Türklüğü tahkir suçunu işleyenlerin yargılanmasına izin verdiği söylenebilir.

Belgelerde bazen yanlış kişilerin suçlandığına dair örneklerle de karşılaşılmaktadır. Bu durum, dosyadaki bilgilerin karıştırılması veya özensiz davranmanın sonucu olabilmektedir. Örneğin Adalet Bakanlığının Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle Başbakanlığa ilettiği İstanbul'da Dimitri hakkındaki evrakın İtalyan Vazilyo'ya ait olduğu ortaya çıkmıştır. Bu olayın gelişimi şöyledir; 10 Kasım 1932 tarihinde Adalet Bakanlığı, İstanbul'da ikamet etmekte olan Dimitri'nin Türklüğe hakaret ettiği ve gereğinin yapılması için Başbakanlığa yazı yazmıştır. Başbakanlık da 13 Kasım tarihinde bu kişi hakkında kanuni takibat izni

³⁶ *BCA*; 30-10-0-0-40-249-6.

³⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 10, İctima 12, 26 Teşrinisani 1340/Kasım 1924, s. 387.

³⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, Cilt 1, İctima 1, 1 Mart 1935, s. 2.

için evrakı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na iletmıştır. Meclis Başkanlığı evrak üzerinde yaptığı incelemede suçu Dimitri'nin değil, Vazilyo'nun işlediğini fark etmiştir. Buna göre Türklüğe hakaret iddiası, İstanbul'da Sirkeci'de Orhan Bey Hanı'nda matbaacılık ticareti ile meşgul Ermeni cemaatinden Hırant Limonciyan tarafından Şark Beynelmilel Yataklı Vagonlar Şirketi'nde lokanta şefi olarak çalışan İtalyan tebasından Aleko Vazilyo Efendi aleyhine açılan davada dile getirilmiştir. Suçlanan kişi Dimitri değil, Aleko Vazilyo'dur. Meclis Başkanlığı 19 Kasım 1932 tarihli yazısında buna göre işlem yapılmasını talep ederek evrakı Başbakanlığa geri göndermiştir. Başbakanlık dosyanın yeniden hazırlanması için evrakı Adalet Bakanlığı'na havale etmiştir. Adalet Bakanlığı, Başbakanlığa gönderdiği 8 Aralık 1932 tarihli cevabi yazıda Türklüğe hakaret suçunun Dimitri tarafından değil, Vazilyo tarafından işlendiğini doğrulamış, Meclis Başkanlığı'na bu yolda müracaatta bulunulmasını talep etmiştir. Bu doğrultuda 12 Aralık tarihinde Başbakanlık TBMM Başkanlığı'ndan Vazilyo hakkında kanuni takibat için izin verilmesini talep etmiştir. TBMM Başkanlığı'nın 14 Aralık 1932 tarihli cevabi yazısında kanuni takibata izin verilmiştir.³⁹ Ancak Vazilyo'ya bu suçlamadan dolayı herhangi bir ceza verilip verilmediği hususunda bir bilgiye veya belgeye ulaşamamıştır.

Azınlıkların Türklüğe Hakaret Suçları

Azınlıkların nüfuslarına nispetle en çok Türklüğe hakaret suçlamasında bulunulan grubu oluşturdukları görülmektedir. Suçlananların yaklaşık %40'ı azınlıklardandır. Azınlıkların çeşitli şekillerde Türklüğü tahkir ettikleri iddia edilmiştir. Cumhuriyet Arşivi belgelerinde suçun basın yoluyla işlediğini gösteren örnekler mevcuttur. İstanbul'da Rumca yayınlanan *Ta Hronika* gazetesi hakkında Türklüğe hakaret davası açılmıştır. Gazetede Konstantinos Karamouzi'nin 28 Şubat 1929 Yunanistan'da yayınlamış olduğu "*Anadolu mağlubiyetinden sonra 1922 Yunan ibtilali nasıl çıktı ve nasıl başarılı oldu?*" başlıklı yazısı iktibas edilmiştir.⁴⁰ Bu yazının içeriği dolayısıyla *Hronika* gazetesi sahibi olan Eleni K. Mihailidis yargılanmıştır.⁴¹

Davanın açılmasının nedeni Vakit Gazetesi'nin konuyu haber yapmasıdır. Vakit'in 1 Mart 1929 tarihli nüshasında manşetten verilen haberde "*koynumuzda yılanların yeni bir kıpırdanışı*" ifadesi kullanılmıştır. Gazete *Hronika*'da Rumca

³⁹ BCA, 030. 10.40. 248.15.-6.

⁴⁰ Gürhan Yellice, "Ta Hronika'nın Muhakemesi: Ta Hronika Gazetesi ve Türklüğü Tahkir Davası", *Turkish Studies*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2018, s. 114-115. Vakit Gazetesi'nde Kosta Anastus'un eserinin ismi "*Aşya-yı Sügra Hezîmeti Ferdasında 1922 Yunan İbtîlali Nasıl Çıktı ve Nasıl Muvaffak Oldu?*" şeklinde gösterilmiştir; bk. *Vakit*, No. 4006, 1 Mart 1929, s. 1.

⁴¹ *Milliyet*, No: 1100, 4 Mart 1929, s. 1.

yayınlanan yazının bazı kısımlarını yetkililerin ve savcılığın dikkatine sunmak amacıyla okuyucusuna aktardığını bildirmiştir. Yazıdaki bir cümle “*Biz kaçıyoruz; Türkler Asya’nın derinliklerinden en vahşiyane intikam hisleriyle geliyorlardı*” şeklinde tercüme edilerek, Türklüğün tahkir edildiği iddia edilmiştir. *Hronika* gazetesini Rum Patrikhanesi’nin eski hukuk müşaviri Pananos Keşişoğlu’nun akşamları yayınladığına dikkat çekilerek “*bu tefrikayı nakleden Rum gazetesi nerede çıkıyor, Atina’da mı?*” sorusunu yöneltmiştir.⁴² Bu arada hükümet kararnamesiyle *Hronika* gazetesinin yayını 3 Mart 1929 tarihinde durdurulmuştur. Kararnamede “*devletin emniyetini ihlal edecek surette müzır neşriyatta bulunduğu anlaşılan Hronika gazetesinin Matbuat Kanunu’nun 23. maddesi mucibince tatili, İcra Vekilleri Heyeti’nin 03.03.1929 tarihli içtimasında takarrür etmiştir*” denilmiştir.⁴³ Bu konu uzun süre kamuoyunu meşgul etmiştir. *Milliyet* gazetesinin 4 Mart 1929 tarihli nüshasında *Hronika* gazetesinin vatana ihanet suçu işlediği iddia edilerek “*İzmir gibi muazzaz bir vatan parçasının öz sahiplerine avdetine teessüf etmek ve bunu elim bir tarih hadisesi addetmek vatana ihanetten başka ne olabilir ki?*” denilmiştir. İstanbul Müdde-i Umumiliği’nin bu yazıyı tercüme ettirmekte olduğu, suç sabit görülürse Türkiye Büyük Millet Meclisinden mahkeme edilmek üzere izin istenileceği belirtilmiştir. Suç içeriği taşıdığı varsayılan yazı bir Yunan gazetesinden naklen yayınlanmıştır. *Milliyet* gazetesini Ceza Kanunu’nun 162. maddesi gereğince suç içeren bir yazıyı nakletmenin de aynı cezaya tabi olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁴⁴

Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde “*Bize Hakaret Eden Rum Gazetesinin Neşrine Müsaade Edilemez*” denilmiş, gençliğin *Hronika* gazetesine haklı bir tepki gösterdiği, yüzü aşkın Türk gencinin gazete idarehanesine girerek tezahüratta bulunduğu, bunun ihtar mahiyetinde anlaşılması gerektiği görüşüne yer verilmiştir. Türk vatanında Türklüğü tahkirden çekinmeyen bu gazetenin aslında polis tarafından da takip edilmekte olduğu bilgisi verilmiştir. Gazetenin polis takibat ve tahkikatına rağmen tefrikayı yayınlamaya devam ettiği hatırlatılmıştır.⁴⁵ Habere göre öğrencilerden oluşan gençler gazete idarehanesinde gördükleri tefrikayı da yırtmışlardır. Bunun sonucunda *Hronika* gazetesini sadece iki sahife olarak yayınlanabilmiştir.⁴⁶

3 Mart 1929 Pazar günü gazetenin imtiyaz sahibi Madam Eleni Mihalidis’le başmuharriri ve Patrikhane’nin sabık hukuk müşaviri Keşişoğlu ve

⁴² *Vakit*, No. 4006, 1 Mart 1929, s. 1, 3.

⁴³ *BCA*, 30-18-1-2, Kutu 2, Gömlek 16, Sıra 39.

⁴⁴ *Milliyet*, No: 1100, 4 Mart 1929, s. 1.

⁴⁵ *Cumhuriyet*, No: 1733, 4 Mart 1929, s. 2, 4.

⁴⁶ *Cumhuriyet*, No: 1733, 4 Mart 1929, s. 4.

muharrirlerinden Kimon tevkif edilmişlerdir.⁴⁷ Bu gelişmelerin ardından Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılan *Hronika* gazetesi sahibi ve mesul müdürü Eleni Mihailidis'nin yargılanması 5 Mart 1929'da İstanbul 1. Ceza Mahkemesi'nde başlamıştır. Eleni bu tarihte 35 yaşındaydı. Savcılık, Madam Eleni'nin 158. ve 159. maddelere istinaden yargılanmasını talep etmiştir. Üç seneden aşağı olmamak üzere hapis cezası önerilmiştir. Duruşmada Madam Eleni, Türkçe bilmediğini söylemiş, bir tercüman vasıtasıyla savunmasını yapmıştır. Savunmasında söz konusu yazıda hakaret kastı içeren ifade bulunmadığını, Rumca "*agryyotera*" kelimesinin vahşet manasında tercümesi edilmesinin doğru olmadığını, "*hirs*" anlamına geldiğini söylemiştir. Neticede Madam Eleni'nin tutukluluğunun devamına, gazetede tefrika edilen kitabın Darülfünun müderrislerinden Nazmi Bey'e tercüme ettirilmesine, yargılamaya 11 Mart'ta devam edilmesine karar verilmiştir.⁴⁸

11 Mart 1929 tarihli duruşmada Kadim Yunan ve Roma Tarihi Müderrisi Fazıl Nazmi Bey, *Hronika* gazetesi'nin 27 Şubat 1929 tarihli nüshası hakkındaki değerlendirmelerini mahkeme heyetine aktarmıştır.⁴⁹ Rumca "*agryyotera*" kelimesinin bu metinde vahşi manasında kullanıldığını beyan etmiştir. O, "*İzmir faciası mablûkatın en gaddar, hunriş behimi ibtirasını tabrik etti. Ve onları medeniyetin her bir kisvesinden tecrit etti*" cümlesinde de Türklerin kastedildiğini ifade etmiştir. Madam Eleni ise savunmasında Türkçe bilmediğini, Rumca'da "*agryyos*" kelimesinin tahkir kastıyla söylenmediğini öne sürmüştür. Mahkeme karara varamamış ve duruşma 20 Mart 1929 tarihine ertelenmiştir.⁵⁰

20 Mart 1929 günü İstanbul Birinci Ceza Mahkemesi'nde davanın görülmesine devam edilmiştir. Madam Eleni avukat bulamadığından kendisi mahkemeye bir dilekçe vermiştir. Dilekçesinde Fazıl Nazmi Bey'in tercümesinin yeterli olmadığını iddia ederek söz konusu yazıların yeniden tercüme edilmesini istemiştir. Bunun için üç kişilik bir ehl-i vukuf oluşturulmasını talep etmiştir. Mahkeme heyeti bu talebi reddetmiştir. O, "*agryyotera*" kelimesinin Türk milleti için değil, Türklerin Yunanlılardan aldığı intikam için "*müthiş*" manasına gelmek üzere kullandığını tekrarlamıştır. Mahkeme sanığın savunmasını hazırlaması için 25 Mart 1929 Pazartesi gününe ertelenmiştir.⁵¹ Diğer taraftan savcı Ragıp Bey,

⁴⁷ *Cumhuriyet*, No: 1733, 4 Mart 1929, s. 4.

⁴⁸ *Vakit*, No. 4001, 6 Mart 1929, s. 1, 3; *Cumhuriyet*, No: 1735, 6 Mart 1929, s. 1.

⁴⁹ *Cumhuriyet*, No: 1741, 12 Mart 1929, s. 1.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, No: 1741, 12 Mart 1929, s. 2; *Vakit*, No: 4017, 12 Mart 1929, s. 1, 4.

⁵¹ *Cumhuriyet*, No: 1748, 21 Mart 1929, s. 4.

sanıklar için 3 seneden 20 seneye kadar hapis cezası istemiştir. Ceza mahkemeleri en fazla 5 yıl ceza verebileceğinden dava ağır ceza mahkemesine intikal etmiştir.⁵²

Davanın son duruşması 10 Temmuz 1929 tarihinde İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde gerçekleştirilmiştir. Madam Eleni'nin avukatı söz konusu tefrika *Hronika* gazetesinde yayınlandığında Türk gazetelerinin gençliği tahrik ettiklerini, bunun üzerine Darülfünunlu gençlerin gazetenin matbaasını bastıklarını söylemiştir. Ayrıca "agrıyetera" kelimesinin iki manaya da gelebileceğinin⁵³ uzmanlar tarafından söylenmesinin hafifletici sebep sayılmasını istemiştir. Sonuç olarak mahkeme heyeti *Hronika* gazetesinin Türk milletini tahkir ettiğine hükmetmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 158. ve 159. maddelerine göre gazetenin mesul müdürü Madam Eleni'yi üç sene ağır hapse mahkûm etmiştir.⁵⁴

Mahkûmiyet kararının ardından Madam Eleni, temyiz mahkemesine başvurarak davanın yeniden görülmesini istemiştir. Temyiz Mahkemesi Eleni'ye verilen üç yıl ağır hapis cezasını bozmuştur. Kararı bozma gerekçesini 6 madde halinde bildirmiştir. Bu maddeler içerisinde usule dair hususlar da vardır.

Temyiz Mahkemesi'nin bu kararı üzerine 23 Ekim 1929 tarihinde İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi davayı yeniden görmeye başlamıştır. Temyizin kararı okunduktan sonra savcı, kararı bozma gerekçesi olan 6 maddenin mahkeme tarafından dikkate alınmasını istemiştir. Sanık avukatı Hüsnü Bey'in de aynı talepte bulunması üzerine mahkeme bütün maddeleri dikkate almaya karar vermiştir. Savcı "agrıyetera" kelimesinin anlamı için Darülfünun lisan müteahhisslarından bir heyet teşkil edilmesini istemiştir. Mahkeme heyeti de bu talebi yerinde bulmuştur. Davanın 2 Kasım tarihine ertelenmesine karar verilmiştir.⁵⁵ 2 Kasım 1929 tarihli celsede Darülfünun'un cevabi yazısı okunmuştur. Bu yazıda Fazıl Nazmi Bey'in Yunan lisanına vakıf olduğu bildirilmiştir. Ancak mahkeme heyeti 3 müderris isminin bildirilmesi için tekrar Darülfünun'a yazı yazılmasına karar vermiştir. Dava 6 Kasım tarihine ertelenmiştir.⁵⁶ 6 Kasım tarihli duruşmada Darülfünun'un Yunanca müteahhisslarının isimlerini bildiren cevabi yazısı okunmuştur. Fazıl Nazmi Bey'in dışında Darülfünun müderrislerinden Şerif, Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden Ethem Şinasi, Mülkiye Mektebi muallimlerinden Salih Arif

⁵² *Cumhuriyet*, No: 1753, 26 Mart 1929, s. 1; *Vakit*, No: 4029, 26 Mart 1929, s. 2.

⁵³ *Cumhuriyet*, No: 1857, 11 Temmuz 1929, s. 1.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, No: 1857, 11 Temmuz 1929, s. 4.

⁵⁵ *Cumhuriyet*, No: 1962, 24 Teşrinievvel/Ekim 1929, s. 2; *Vakit*, No: 4235, 24 Teşrinievvel/Ekim 1929, s. 1.

⁵⁶ *Cumhuriyet*, No: 1971, 3 Teşrinisani/Kasım 1929, s. 2.

Beylerin de isimleri verilmiştir. Mahkeme heyeti söz konusu heyeti “*agriyotera*” kelimesinin mecazi ve hakiki manasını tespit etmekle görevlendirerek davayı 16 Kasım 1929 tarihine ertelemiştir.⁵⁷ 16 Kasım tarihli mahkemede Ethem Şinasi, Şerif ve Salih Arif Beylerden oluşan bilirkişi heyetinin “*agriyotera*” kelimesi hakkındaki raporları okunmuştur. Raporda “*agriyotera*” kelimesinin hem şiddet hem de vahşet manasına gelebileceği bildirilmiştir. Savcı Cemil Bey mütalaasını 17 Kasım tarihinde mahkeme heyetine sunacağını açıklamıştır.⁵⁸ 17 Kasım 1929 günü toplanan celsede Müddei-i Umumi Cemil Bey bilirkişi raporu hakkında görüşlerini dile getirmiştir. Rapordan hareketle “*agriyotera*” kelimesinin zamanla manasını kaybettiği, harpte kullanıldığından hem şiddet hem de vahşet manasına gelebildiği, bu makalede hangi manada kullanıldığının anlaşamadığı görüşüne yer verilmiştir. Savcı, Türklüğü tahkir etmek düşünülmüş olsa idi “*agriyotera*” kelimesinden daha açık ve kesin manalar içeren “*varvaros*” veya “*triyodis*” kelimelerinin kullanılabilceğini belirtmiştir. Yunanlıların dört ayaklı hayvanlar gibi kaçtığı ifadesinin de Türklüğü tahkir kastını azalttığına işaret etmiştir. Makalenin genelinde vahşet değil, şiddet manasının olduğu, Madam Eleni’nin “*agriyotera*” kelimesini zikretmek suretiyle Türklüğü tahkir ettiğine dair kanuni deliller tebarüz etmediğinden beraatine karar verilmesini talep etmiştir. Asım ve Tahir Beylerin üye olarak yer aldığı, başkanlığını Nusret Bey’in yaptığı mahkeme heyeti, uzun bir müzakereden sonra Madam Eleni’nin beraatine karar verildiğini açıklamıştır.⁵⁹

Bu süreç Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmeye başladığı bir döneme rastlamıştır. Bu yüzden Dâhiliye Vekaleti, gazetenin Türklüğü tahkir suçundan beraat etmesi nedeniyle yeniden yayınlanmasına izin verilmesi için 26 Ocak 1930 tarihli bir yazıyla Başbakanlığa müracaat etmiştir. Söz konusu teklif Bakanlar Kurulunda değerlendirilerek 5 Şubat 1930 tarihli bir kararnameyle onaylanmıştır. Bu kararnameyle *Hronika* gazetesi’nin yeniden yayın hayatına başlamasına izin verilmiştir.⁶⁰

Diğer taraftan suçluların Türklüğü tahkir maddesini kendilerine kalkan yapmaya tevessül ettiklerine de şahit olunmuştur. 1927 yılında Osman Ratıp tarafından aşk cinayeti nedeniyle katledilmiş olan El Niyago adındaki Yahudi kızının cenaze merasiminde yaşananlar, 1930 yılında karşımıza Türklüğe hakaret davası olarak çıkmıştır. Belgelerde teferruatlı bilgi yoktur. Ancak bazı gazete haberlerinden davanın tafsilatı hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Buna göre

⁵⁷ *Cumhuriyet*, No: 1975, 7 Teşrinisani/Kasım 1929, s. 2.

⁵⁸ *Cumhuriyet*, No: 1985, 17 Teşrinisani/Kasım 1929, s. 2.

⁵⁹ *Cumhuriyet*, No: 1986, 18 Teşrinisani/Kasım 1929, s. 2; *Vakit*, No: 4259, 18 Kasım 1929, s. 3.

⁶⁰ *BCA*; 30.18.1-2. 8.6.10.

Osman Ratip adlı bir kişi, Şişhane yokuşunda Elza Niyago adlı 18 yaşındaki bir Yahudi kızını 17 Ağustos 1927 tarihinde aşkına karşılık bulamadığı için katletmiştir.⁶¹ Öldürülen Elza Niyago'nun cenaze merasiminde Yahudiler taşkınlıklar yapmak ve polise hakaret etmek suçlarını işlemiştir. Bu sebeple on Yahudi mahkemeye sevk edilmiştir. Bunlardan Avram, olay sırasında Şükrü Efendi isminde birisini yaraladığından hapse mahkûm olmuş, diğer zanlılar ise beraat etmişlerdir. Bundan sonra şikayetler üzerine olay Türklüğü tahkir davasına dönüşmüştür. Zanlılar hakkında cenaze merasimi sırasında Türklüğü tahkir mahiyetinde sözler sarf ettikleri iddiasıyla soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturma için Müddei-i Umumilik evrakları hazırlanmış, son olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na müracaat edilerek soruşturma izni istenmiştir. TBMM'den izin alındıktan sonra yargılama başlamıştır. Dava, İstanbul Birinci Ceza Mahkemesi tarafından görülmüştür. Dava çeşitli süreçlerden geçtikten sonra 18 Mart 1930 tarihinde neticelenmiştir. İstanbul Birinci Ceza Mahkemesi zanlılardan Avram, David Boton, Benuva ve Norbert Laytes'in Türklüğü tahkir ettiklerini sabit görmüş, Ceza Kanunu'nun 158. ve 159. maddeleri gereğince birer sene hapislerine karar vermiştir. Olay esnasında Şükrü Efendi'yi yaraladığı tespit edilmiş olan Avram'ın önceki mahkûmiyet süresine 17 gün daha ilave edilmiştir. Diğer 6 kişi ise beraat etmiştir. Beraat eden kişiler İlya Pardo, Moiz, Nesim, Daniyel, Leon Yuda ve Rahamin efendilerdir.⁶²

Bir diğer aşk cinayeti ve Türklüğü tahkir iddiası Yahudi kızı Yuvates'in öldürülmesi üzerine söz konusu olmuştur. Suzan Yuvates'i katleden Fedai Bey de Türklüğü tahkir maddesine sığınmıştır. Cinayet 12 Nisan 1933 Çarşamba günü saat 17:30 sularında Galata Köprüsü üzerinde gerçekleşmiştir. Basından öğrenildiğine göre Anadolu Ajansı'nda Fransızca daktilograf olarak çalışmakta olan Suzan Yuvates adlı bir Musevi kızı, aynı ajansta memur olarak çalışan Ahmet Fedai Bey tarafından tabancayla beyninden vurularak katledilmiştir. Anadolu Ajansı bu cinayet üzerine 12 Nisan 1933 günü bir taziye mesajı yayınlamıştır. Bu mesajda;

“Fransızca daktilograf memurumuz Suzan Hanım bugün işlerini bitirerek dairesinden evine giderken köprü üzerinde meçhul bir şahıs tarafından atılan bir kurşunla ağır surette yaralanarak hastaneye nakledilirken yolda vefat etmiştir. Ajans ailesinin kıymetdar bir arkadaşı olan Suzan Hanım'ın bu feci ufulü karşısında kemal-i hürmetle eğilen müessesemiz ailesine en samimi taziyelerini arz eder”

⁶¹ Osman Ratip tam on yıl sonra 19 Mayıs 1937 tarihinde müessese yolunun tamiratında çalışmaktayken tımarhanedeki başka bir kişi tarafından silahla vurularak öldürülmüştür; bk. *Haber*, No: 1919, 20 Mayıs 1937, s. 1, 7.

⁶² *Vakit*, No: 4380, 19 Mart 1930, s. 5; *Milliyet*, No: 1475, 20 Mart 1930, s. 5.

denilmiştir.⁶³ Basın daha ilk günden katil namzedi olarak Fedai Bey'in adını zikretmiştir. Onun adı basında Ahmet Fedai⁶⁴ ve Ali Fedai olarak geçmiştir.⁶⁵ *Akşam* gazetesinde "Mesele bir aşk macerasıdır. Maznun sıfatıyla Anadolu Ajansı memurlarından Fedai Bey zan altına alındı" ifadesi kullanılmıştır.⁶⁶ Başlangıçta Suzan'ı öldürdüğünü inkâr eden Fedai Bey, soruşturmanın ilerleyen safhalarında suçunu itiraf etmekten başka bir yol bulamamıştır. O, Suzan ile birlikte yaşayabilmek için kendi akrabasından olan on senelik karısını boşadığını, onun uğrunda ciddi manada paralar sarf ettiğini söylemiştir.

Basının polis merkezinden elde ettiği bilgilere göre Fedai Bey ile 25 yaşındaki Suzan Yuvates Beyoğlu'nda Sen Jorc (Saint George) Hastane Sokağı'nda bir apartman dairesinde iki yıl birlikte yaşamışlardır. Daha sonra Suzan, Fedai Bey'i eski eşinin yanında görünce terk etmiştir. Fedai Bey tekrar bir araya gelmek istediğinde Suzan, ondan 3.000 lira talep etmiştir. Cinayet günü para meselesi üzerinde yeniden tartışmışlar, Fedai Bey parası olmadığını söyleyince Suzan 3.000 liralık senedi de kabul edebileceğini bildirmiştir. Suzan, bu parayı Jak'ın kendisine verebileceğini ve onu tercih etmek zorunda kalacağını belirtmiştir.⁶⁷ Fedai Bey, bu tehdit üzerine "Pekâlâ dilediğini terhibte serbestsin" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Suzan, asabiyetle Fedai'nin kafasına vurmaya başlamış, bir taraftan da "Siz kadınla yaşamaktan ne anlarsınız" diyerek Türklüğe hakaret etmiştir. Bunun üzerine Fedai Bey sınırlarını kontrol edememiş, tabancasını çıkararak Suzan'ı beyninden vurmuş ve katletmiştir.⁶⁸ Cinayeti işlediği ortaya çıkan Fedai Bey akıl sağlığının yerinde olmadığını öne sürerek cezadan kurtulmaya da çalışmıştır. Bunun üzerine Cumhuriyet Savcılığı Fedai Bey'i adli tabibe muayene ettirmiş, şuurunun bozuk olup olmadığını tespitini istemiştir. Yapılan muayenede Ali Fedai Efendi'nin şuurunun yerinde olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen sanık avukatları Fedai Bey'in akli dengesinin yerinde olmadığını öne sürerek ruh sağlığı hekimine gönderilmesini talep etmişlerdir.⁶⁹

Bu cinayette Fedai Bey'in "Türklüğü tabkîr" hakkındaki kanun maddesine sığınarak suçunu hafifletmeye çalışması tepkilere yol açmıştır. *Akşam* Gazetesinde Vâlâ Nüreddin "Vâ-Nû" adıyla "Vay. Türklüğü Tabkîr Ha" başlıklı

⁶³ *Milliyet*, No: 2574, 13 Nisan 1933, s.4.

⁶⁴ *Akşam*, No: 5209, 13 Nisan 1933, s. 1.

⁶⁵ *Milliyet*, No: 2581, 20 Nisan 1933, s. 3.

⁶⁶ *Milliyet*, No: 2574, 13 Nisan 1933, s. 1, 4; *Akşam*, No: 5209, 13 Nisan 1933, s. 1, 2.

⁶⁷ *Milliyet*, No: 2577, 16 Nisan 1933, s. 1, 5; *Akşam*, No: 5212, 16 Nisan 1933, s. 2.

⁶⁸ *Milliyet*, No: 2577, 16 Nisan 1933, s. 5.

⁶⁹ *Milliyet*, No: 2581, 20 Nisan 1933, s. 3.

bir yazı yayınlamıştır. Yazıda bu kanunun istismar edildiğine değinilerek sevgilisini vuran Fedai Bey'in cinayetine mazeret olarak "O kadın Türklüğü tahkir etti" iddiasına yer verilmiştir. Kanunun istismar aracı olmaktan çıkarılması gerektiğine işaret edilmiştir.⁷⁰

Ankara Elektrik Şirketi eski memurlarından 18 yaşlarındaki Yahudi kökenli Agop kızı Matmazel Zaropini (Zarohi) hakkında da Türklüğe hakaret davası açılmıştır. Büyük Millet Meclisi kanuni takibat yapılması için izin vermiştir.⁷¹ Zarohi, Ankara'daki görevinden ayrılarak İstanbul'a döndükten sonra Ankara Müdde-i Umumiliği, İstanbul Müdde-i Umumiliğine tevkif müzekkeresi göndermiştir. Bu müzekkereye istinaden Zarohi, 15 Mayıs 1934 günü İstanbul'da tutuklanmıştır. Ardından da mahkemeye sevk edilmiştir. Mahkeme sırasında tevkif kararının verilme sebebi ortaya çıkmıştır. Buna göre şirkette Türk memurlar, Almanya'da Hitler idaresinin Yahudilere karşı yaptığı kötü muameleden bahsedince Matmazel Zaropini söze karışarak "Siz daha fenasını yapıyorsunuz" cevabını vermiştir.⁷² Sultan Ahmet Sulh Ceza Mahkemesi, Matmazel Zarohi'nin mevkufen Ankara'ya sevkine karar vermiştir.⁷³ Davanın sonraki süreçleri hakkında bilgi edinilememiştir.

Türklüğe hakaret suçunu işleyenlerden birisi de pastırmacılık mesleğiyle meşgul olan Serkis adlı bir gayrimüslimdir. Olay 1936 yılı Haziran ayında gerçekleşmiştir. Serkis aynı handa oturan ve rakı içmekte bulunan Terlikçi Şükrü, Sabri, İsmail ve Ahmet'in oturdukları odaya girmiş ve bir lira kadar tutan alacağını isteyerek "rakı almağa paramız olduğu halde niye borcunuzu vermiyorsunuz" demiştir. Dört Türk o sırada Türkiye'deki fabrikalar ve inkılaplardan bahsediyorlarmış. Serkis bunun üzerine "durun ben de size tarihten bir hikâye anlatayım" diyerek eski bir Rus generalinin Türkiye'ye gelmesiyle cereyan eden olaylara ait bir hikâye uydurmuş, bundan istifade ederek Türklüğün manevi şahsiyetine dil uzatmıştır.⁷⁴ Bunun üzerine Türk esnaf, Serkis hakkında şikâyetle bulunmuşlardır. İstanbul Müdde-i Umumiliği tarafından konu Adliye Vekaletine iletilmiştir. Adliye Vekâleti 19 Haziran 1936 tarihli yazısıyla Türklüğe hakaret ettiği belirtilen Serkis hakkında Başbakanlığa TBMM'den izin alınması için yazı yazmıştır. Başbakanlık ise 22 Haziran 1936 tarihli yazıyla kanuni takibata izin verilmesi konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na müracaat etmiştir. TBMM Başkanlığı 5 Haziran 1936 tarihinde Serkis'in Türklüğe hakaret suçunu içeren 160.

⁷⁰ *Akşam*, No: 5216, 20 Nisan 1933, s. 3.

⁷¹ *Haber Akşam Postası*, No: 734, 16 Mayıs 1934, s. 3; *Milliyet*, 16 Mayıs 1934, No: 2967, s. 3.

⁷² *Son Posta*, No: 1367, 16 Mayıs 1934, s. 1.

⁷³ *Milliyet*, No: 2967, 16 Mayıs 1934, s. 3.

⁷⁴ *Haber Akşam Postası*, "Türklüğe Hakaret", No: 1880, 11 Nisan 1937, s. 4.

maddeden yargılanması iznini vermiştir.⁷⁵ Bu izine istinaden yargılaması gerçekleşmiştir. Serkis'in son duruşması 10 Nisan 1937 tarihinde Asliye İkinci Ceza Mahkemesi'nde yapılmıştır. Mahkeme, Serkis'e Türklüğe hakaret suçundan dolayı altı ay hapis cezası vermiştir.⁷⁶

Dâhiliye Vekâleti'nden CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e yazılan 13 Mart 1936 tarihli yazıda Ermeni kökenli Keşişoğlu Ropen ile karısı Vartanoş'un Türklüğü tahkir ettikleri iddia edilmiştir. Buna göre Tokat Valiliği'nin 24 Şubat 1936 tarihli yazısında bu kişiler Tokat Emniyet Dairesi'ne giderek evlerini fuzuli yere işgal edenlerin kira parasını ödemelerinin teminini istemişlerdir. Kendilerine icar işlerine polisin bakamayacağı, mahkemeye müracaat etmeleri gerektiği bildirilmiştir. Bunun üzerine "Ermeniler nerde olsa aç kalmasınlar, namussuz Türkler aç kalırlar" demek suretiyle Türklüğü tahkir ettikleri gerekçesiyle adliyeye sevk edilmişlerdir. Bu hususta Başbakanlık yanı sıra Cumhurbaşkanlık makamına ve Genel Kurmay Başkanlığı'na da bilgi verilmiştir.⁷⁷

Bu dönemde sinemada da Türklüğün tahkir edildiğine dair suçlamalar vardır. Bu davalardan ilki bir çocuk filmiyle ilgilidir. Bu film hakkındaki bilgilere basına yansımaları nedeniyle ulaşılabilmektedir. Buna göre çocuk filmindeki köpeğe "Türk" adı verilerek Türklük tahkir edilmiştir. Köpeğin bu filmde birçok gülünç vaziyetlerde bulunduğu, tahkiri içeren sahnelerin mevcut olduğu iddia edilmiştir.⁷⁸ Bu haber ilk olarak bazı gazetelerin 29 Ekim 1929 tarihli nüshalarında yer bulmuştur. Buna göre film tüccarları Avram, Mateo ve Hüseyin Hüsnü Efendiler içinde bir maymun ve bir köpeğin de yer aldığı çocuk filmi ithal etmişlerdir. Filmde köpeğin adı "Türk" olarak geçtiği için haklarında Türklüğe hakaret davası açılmıştır. Basında bu kişilerden Avram ve Mateo'nun Musevi kökenli, Hüseyin Hüsnü Efendi'nin ise Türk olduğu belirtilmiştir. Dava İstanbul Üçüncü Ceza Mahkemesi'nde görülmüştür. 28 Ekim tarihli celsede Türklüğe hakaretin mevcut olup olmadığı hususunda hazırlanan bilirkişi heyetinin verdiği rapor okunmuştur. Raporda Türklüğün tahkir edildiğine dair görüşler yer almıştır. Ancak savcının mütalaasını hazırlaması için dava 30 Ekim 1929 tarihine ertelenmiştir.⁷⁹ Mahkemenin 30 Ekim tarihli toplantısında muavin Abdurrahman Bey mütalaasını sunmuş, "her ne kadar filmde Türk adlı bir köpeğe varsa da, gösterilmemiş bulunması, muhteviyatını bilerek getirdikleri sabit olmadığından ve kast-ı cürmü de mevcut olmadığından beratlarını isterim" demiştir. Bu mütalaa ve sanık avukatlarının

⁷⁵ BCA, No: 030.10.0.0.42. 266. 3.

⁷⁶ Haber Akşam Postası, "Türklüğe Hakaret", No: 1880, 11 Nisan 1937, s. 4.

⁷⁷ BCA, No: 490.01.0.0. 607.103.11.

⁷⁸ Milliyet, No: 1334, 29 Ekim 1929, s. 3.

⁷⁹ Milliyet, No: 1334, 29 Ekim 1929, s. 3; İkdam, No: 11240, 29 Ekim 1929, s. 2.

savunmasından sonra mahkeme beraat kararı vermiştir.⁸⁰ Beraat kararı verilmesinin nedenleri filimin sanıklar tarafından yapılmamış olması, Avrupa'dan getirildiği için içeriğinin ne olduğunu bilmemeleri olarak gösterilmiştir. Mahkeme ayrıca filmin müsaderesine hükmetmiştir.⁸¹

Türk kadın ve erkeklerin gerçek değil uydurma kahraman olduklarını el ilanları ve sinema yoluyla yaydıkları ihbar olunan sinema müsteciri Tahsin ve matbaacı Vahan Efendiler hakkında İstanbul Cumhuriyet Savcılığı bir dosya hazırlayarak Adalet Bakanlığına göndermiştir. Adalet Bakanlığı da 24 Nisan 1927 tarihinde dosyayı Bakan Mahmut Esat (Bozkurt) imzası ile Meclis Başkanlığına sevk etmiştir. Adalet Bakanlığı üst yazısında Türk Ceza Kanunu'nun 160. maddesi gereğince Türklüğü tahkir ve tezyif edenler hakkında takibat icrası için Büyük Millet Meclisi Başkanlığından izin alınması gerektiği hatırlatılmıştır. Başbakanlık da 7 Mayıs 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına müracaat etmiştir. Meclis Başkanlığı 10 Mayıs 1927 tarihli cevabi yazısında bu kişiler hakkında kanuni takibata izin verildiğini bildirmiştir.⁸² Ancak, bu kişilerin takibat neticesinde herhangi bir ceza alıp almadıklarına dair bilgi ve belge mevcut değildir.

Bir davada da Türklüğü tahkir suçu işlediği iddia edilen anne-kızdan birisi hakkında kanuni takibat yapılırken diğeri suçsuz bulunmuştur. Konya'da Haykanoş ve kızı Annik, Türklüğe hakaret ettikleri gerekçesiyle suçlanmışlardır. Bu konuda Adalet Bakanlığı 17 Nisan 1935 tarihli yazısıyla Ceza İşleri Müdürlüğü Tetkik Heyetinin raporunu ve ilgili belgeleri ekleyerek Başbakanlığa müracaat etmiştir. Başbakanlık 22 Nisan tarihli yazıyla evrakları Meclis Başkanlığı'na iletmiştir. TBMM Başkanlığı, Başbakanlığa gönderdiği 25 Nisan tarihli cevabi yazısında Haykanoş kızı Annik hakkında kanuni takibata izin vermiştir. Buna karşılık 11 Mayıs 1935 tarihli başka bir yazısında Haykanoş'un Türklüğe hakaret ettiğinin sübut etmediği, dolayısıyla hakkında kanuni takibat izni verilmediği bildirilmiştir.⁸³

Adliye Vekâleti Ceza İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanıp Adliye Vekili imzası ile 1 Haziran 1927 tarihinde Başbakanlığa gönderilen yazıda Çatalca Dispanser Tabibi Şükrü Bey'in eşi Josefaki kızı Elizabet Türklüğü tahkir eylemekle suçlanmıştır. Dosyaya İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan inceleme evrakı da eklenmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 160. maddesine göre söz konusu suç için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın

⁸⁰ *Milliyet*, No: 1335, 31 Ekim 1929, s. 3.

⁸¹ *İkdam*, No: 11241, 29 Ekim 1929, s. 3; *Cumhuriyet*, No: 1968, 31 Teşrinievvel/Ekim 1929, s. 2.

⁸² *BCA*, No: 030. 10. 0.0.33. 189. 2-5.

⁸³ *BCA*, No: 030. 10. ..40.253.20.

izin vermesi gerekiyordu. Bu sebeple Adalet Bakanlığı dosyanın Başbakanlık tarafından Meclis Başkanlığı'na gönderilmesini talep etmiştir. Meclis Başkanlığı bu talep üzerine kanuni takibat izni vermiştir.⁸⁴ Bu yazışmaların sonucunun ne olduğu, Şükrü Bey'in eşinin cezalandırılmasına gerek görülüp görülmediği belgelerden tespit edilememiştir.

Araştırmanın kapsamı içerisine giren dönemde Türklüğe hakaret ettikleri iddiası ile suçlananların yüzde 40'ını gayrimüslimler oluşturmuştur. Bu yıllarda Gayrimüslim nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 2-3 civarında olduğu dikkate alındığında Türklüğe hakaretle suçlanan Gayrimüslimlerin oranının ne kadar yüksek anlaşılabilir. Bunun sebeplerini yorumlamak gerekmektedir. Millî Mücadele'nin kazanılmasının gayrimüslimlerin ekseriyetini rahatsız ettiği bir gerçektir. Bu yüzden bazı gayrimüslimlerin Türklüğe karşı olan duygularını çeşitli sebeplerle dışa vurdukları söylenebilir. Bir diğer husus ise bunun tam aksi yöndedir. Ulus devlet özelliğine bürünen ülkede Türklüğün manevi şahsiyetini koruma hassasiyeti istismar edilmiştir. Basında da örnekleri görüldüğü üzere bazı kişilerin gayrimüslimlerle yaşadıkları şahsi problemlerinde Türklüğü tahkir suçlamasında bulunarak avantaj sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. İstismarın artması bu tür suçlamalarda tavır değişikliğine gidilmesine yol açmıştır. 1934 yılından itibaren suçlananların büyük çoğunluğu hakkında dava açılmadığı görülmüştür. Bunda Türkiye'nin dış politikasındaki Yunanistan başta olmak üzere komşu ülkelerle iyi komşuluk ve dostluk anlaşmalarının imzalanması, batılı ülkelerle yakınlaşmanın başlamasının da etkili olduğu muhakkaktır.

Yabancıların Türklüğe Hakaret Suçları

Türklüğe hakaretle suçlanan kişiler arasında Türkiye'de yaşayan yabancı ülke vatandaşları da vardı. Bu kişilerden birisi İran tebaasından Haşim oğlu Mehmet'tir. Kişi hakkında hazırlanan Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü tezkeresi 24 Şubat 1932 tarihli yazıyla Başbakanlığa gönderilmiştir. Başbakanlık da 25 Şubat 1932 tarihinde Haşim oğlu Mehmet hakkındaki belgeleri içeren dosyayı Meclis Başkanlığına göndermiştir. Dosya üzerinde incelemelerini tamamlayan Meclis Başkanlığı bu kişi hakkında kanuni takibatın uygun görüldüğüne hükmetmiştir. Cevabi yazısını 1 Mart 1932 tarihinde göndermiştir.⁸⁵ Ancak arşivde bu kişi hakkında başka bir belgeye rastlanmadığı için ne gibi bir ceza aldığı tespit edilememiştir.

Türklüğe hakaret ettiği ihbar edilen Karaman'da Macar Karmen hakkında 2 Ağustos 1935 tarihinde Başbakanlık aracılığıyla Adalet Bakanlığı tarafından Meclis Başkanlığı'na bir dosya gönderilmiştir. Meclis Başkanlığı 10 Ağustos 1935

⁸⁴ BCA, No: 030. 10. 0.0.33. 190. 18-5.

⁸⁵ BCA, No: 030. 10. 0.0.39. 240. 12-2.

tarihinde incelemelerini tamamlamış, Karmen hakkında kanuni takibata gerek duyulmadığı cevabını vermiştir.⁸⁶

Mersin'de Tarsus Osmanlı Bankası Müdürü İtalyan tebaasından Umberto Markopoli'nin Türklüğe hakaret ettiğine dair ihbarda bulunulmuştur. Bu ihbar üzerine Cumhuriyet Savcılığı suç duyurusunda bulunmuş, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü'nün hazırladığı tezkere 30 Ocak 1936 tarihli bir yazıyla Başbakanlığa gönderilmiştir. Başbakanlık 31 Ocak 1936 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı dosyayı incelemiş, 4 Şubat 1936 tarihinde Umberto Markopoli hakkında kanuni takibata gerek olmadığı kararını vermiştir.⁸⁷

Afyonkarahisar'da Alman tebaasından mühendis Motzek hakkında da Türklüğü tahkir ettiği suçlamasında bulunulmuştur. Afyon Cumhuriyet Savcılığı şikâyet üzerine Motzek hakkında hazırladığı dosyayı Adalet Bakanlığı'na sunmuştur. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü 30 Kasım 1937 tarihli bir tezkereyle Başbakanlığa müracaat etmiştir. Başbakanlık da 2 Aralık 1937 tarihli yazıyla Meclis Başkanlığı'ndan kanuni takibat için izin istemiştir. Meclis Başkanlığı bu kişi hakkındaki dosyayı incelemiş ve 8 Aralık 1937 tarihinde kanuni takibata ihtiyaç duyulmadığı kararını vermiştir.⁸⁸

İstanbul'da Beyazıt'ta yaşayan Bulgar tebaasından Saadet adı ile de bilinen Mari hakkında da Türklüğe hakaret ettiği hususunda şikâyette bulunulmuştur. 27 Mayıs 1938 tarihinde Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü'nün hazırladığı tezkere Başbakanlığa sunulmuştur. Başbakanlık da kanuni takibat izni için 31 Mayıs 1938 tarihinde dosyayı Meclis Başkanlığı'na göndermiştir. Dosya üzerinde incelemelerini tamamlayan Meclis Başkanlığı 7 Haziran 1938 tarihinde Mari'yi suçsuz bulmuş ve hakkında kanuni takibata gerek olmadığına hükmetmiştir.⁸⁹

Türklüğe hakaretle suçlananlardan birisi de Adana Türk Ocağı musiki öğretmeni Avusturya vatandaşı Ervin'dir. Adliye Vekâleti Ceza İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanıp Adliye Vekili imzası ile 9 Aralık 1929 tarihinde Başbakanlığa gönderilen yazıda bu kişinin Türklüğe hakaret suçu işlediği iddia edilmiştir. Yazının ekine Adana Cumhuriyet Savcılığı'ndan elde edilen evraklar da iliştilmiştir. Takibat yapılmasının Türk Ceza Kanunu'nun 160. maddesi mucibince Büyük Millet Meclisi Başkanlığından izin verilmesine bağlı bulunduğu hatırlatılmıştır. Başbakanlık 10 Aralık 1929 tarihinde konuyla ilgili tezkereyi

⁸⁶ *BCA*, No: 030. 10. 0.0.41. 256. 17-2.

⁸⁷ *BCA*, No: 030. 10. 0.0.41. 262. 6-2.

⁸⁸ *BCA*, No: 030. 10. 0.0.44. 280. 10-2.

⁸⁹ *BCA*, No: 030. 10. 0.0. 44. 284. 4-2.

Meclis Başkanlığına göndermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ise 17 Aralık 1929 tarihli cevabi yazısıyla Ervin hakkında kanuni takibat yapılmasına izin vermiştir.⁹⁰ İşin ilginç yönü Ervin'in Türk Ocağı Adana şubesinde öğretmen olarak görevlendirilmesidir. Türk ocaklarının Türklükle ilgili ilk teşkilatlardan olduğu bilinmektedir. Ocağın görevlendirmelerinde dikkatli davranması beklenir. Ervin'e kişisel husumet nedeniyle iftira atılabileceği gibi, Türklüğe hakaret suçunu işlemiş olması da söz konusu olmuş olabilir. Ancak bu olayda kanuni takibat neticesinde Avusturya vatandaşı Ervin'e herhangi bir ceza verilip verilmediği hususunda hiçbir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Bu yüzden suçu işleyip işlemediği, işlediyse nasıl bir hakarete bulunduğu sorularının cevabını da verebilmek de mümkün değildir.

Türklüğe hakaret filleri arasında Türk bayrağını rencide edici tutumlar da gözlenmiştir. Örneğin "*Be şaşkın Türkler bu bez parçasının kıymeti yoktur. Biz bunu ayağımızın altında çiğnedik*" demek suretiyle Türklüğü tahkir ettikleri ihbar olunan Yunan vatandaşı makinist Monuksuz ve Ağabitoşa ile İtalyan vatandaşı Meis'li Alagirirdi ve Deli Mihaloğlu ile Bandırmalı Hristos ve Panayoti haklarında Cumhuriyet Savcılığı dosya hazırlamıştır. Bu dosya Adliye Vekaleti Ceza İşleri Müdürlüğü tarafından değerlendirilerek Adalet Bakanı imzası ile 18 Ağustos 1932 tarihinde Başbakanlığa gönderilmiştir. Başbakanlık da 20 Ağustos 1932 tarihinde evrakı Büyük Millet Meclisi Başkanlığına havale etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı 13 Eylül 1932 tarihli cevabi yazısında kanuni takibat yapılmasına izin verdiğini bildirmiştir.⁹¹ Bu kişiler hakkındaki şikâyetin sonucunun ne olduğu mevcut belgelerden anlaşılamamıştır. Bu vesileyle Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükûmeti arasında 30 Ekim 1930 tarihinde Ankara'da imzalanan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi Anlaşması'nı hatırlamak gerekir. Bu kişilerin bu anlaşma çerçevesinde Türkiye'ye geldikleri muhakkaktır. Anlaşmaya göre, her iki ülkenin vatandaşları diğer ülkeye güvenlik tedbirlerine hâle getirmemek kaydıyla serbestçe girebilecekler, orada seyahat, ikamet edebilecekler, yerleşebilecekler veyahut orayı istedikleri zaman terk edebileceklerdir. Bu anlaşma 5 Mart 1931 tarihinde TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.⁹²

Yabancı ülke vatandaşlarının sayılarının azlığına rağmen Türklüğe hakaret suçunda dikkati çekici bir yoğunluk söz konusudur. Yabancıların toplam suçlananlara oranı yüzde 3 civarındadır. Bu durumun nedenleri hakkında net ifadeler kullanmak mümkün değildir. Zira suçlamaların teferruatı hakkında bilgi

⁹⁰ BCA, No: 030. 10. 0.0.36. 213. 6-4.

⁹¹ BCA, No: 030. 10. 0.0.39. 244. 14.

⁹² Anlaşmanın tam metni için bk. *Resmî Gazete*, Sayı: 1748, 15 Mart 1931, s. 303-310.

ve belgelere ulaşamamıştır. Ancak dönemin şartlarını dikkate alarak yorum yapılabilir. Buna göre, millî devlet özelliği taşıyan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uygulamalarının yabancı uyrukluları rahatsız etmesi söz konusu olabilir. Lozan Anlaşması'yla Kapitülasyonların kaldırılması sonucunda bu kişiler, Kapitülasyonlardan kaynaklanan mevcut haklarını kullanamamaları nedeniyle tepki göstermiş olabilir. Ya da Türklerin yabancılarla herhangi bir menfaat çatışmasında onları Türklüğe hakaret ettikleri iftirası ile suçlamaları söz konusu olabilir.

Basının Türklüğü Hakaret Suçunun İstismarına Tepkisi

Uygulamada “*Türklüğü tabkîr*” suçunun istismar edildiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple gazeteciler istismarı gündeme getiren yazılar yazmışlardır. Bu yazılardan ilki Vâlâ Nûreddin'e aittir. Vâlâ Nûreddin “Vâ-Nû” kısaltma adıyla 20 Nisan 1933 tarihli *Akşam* gazetesinde “*Vay. Türklüğü Tabkîr Ha*” başlıklı yazısını bir aşk cinayeti üzerine kaleme aldı. Anadolu Ajansı'nda çalışan Yahudi kızı Suzan'ı katleden Fedai Bey'in “*Türklüğü tabkîr*” maddesine sığınmasını eleştirdi. O, yazısında insanların hasımlarına, ezmek istedikleri kişilere “*Türklüğü tabkîr etti*” suçlamasında bulduklarına değindi. “*Başına çorabı öreyim de sen sonra akşini ispat için düştüğün ağdan kurtulmak için çırpın, çabala dur*” mantığının geçerli olduğuna işaret etti. Önce davranıp rakiplerini suçlayanların avantajlı duruma geçtiklerini, hasımlarını bu yolla karakol köşelerinde süründürdüklerini belirtti.

Vâlâ Nûreddin acımasızca yaşlı kadınları, adını “*Acem*” koyduğumuz bir Azeri ırkdaşımızı yahut namuslu bir gayrimüslim vatandaşı töhmet altına sokmak istediklerini yazdı. İnsanların attıkları tokata, soktukları bıçağa, hatta kıydıkları cana bu şekilde mazeret bulmaya yeltendiklerini hatırlattı. Düşmanını, rakibini, alacaklısını, kızdığı öğretmenini, korktuğu, zıtlığı herkesi özetle hoşlanmadığı insanları pervasızca suçlayabildiklerini belirterek “*Efendim Türklüğü tabkîr etti de hamiyetim kabardı. Onun için baddini bildirdim*” bahanesini öne sürdüklerini ifade etti. O, bu gibi davaların çoğalmasının ve haberlerinin sıklıkla gazete sütunlarında yer bulmasının Türkleri rencide edici olduğu görüşünü savunmuştur. Kanunda yer alan “*Türklüğü tabkîr edenler cezalandırılsın*” maddesinin kaldırılmasını istemediğini, ancak art niyetle kullanılmasının önüne geçilmesini, bunun için iftira atanların da aynı cezalara çarptırılması gerektiğini ifade etmiştir.⁹³

Ertesi yıl Ercüment Ekrem de “*Türklüğü tabkîr*” başlıklı bir yazı yazmıştır. Ercüment Ekrem'in yazısı, Türkiye'nin eski Türkiye, Cumhuriyet devri Türklerinin Osmanlı Türkleri olmadığı, bundan sonra ecnebilerin Türkleri küçük göremeyecekleri fikri üzerinedir. O, Türklüğü tahkirin sadece Türkler nazarında değil, tarih, insanlık ve medeniyet nazarında da cinayet olduğunu vurgulamıştır.

⁹³ Vâ-Nû (Vâlâ Nûreddin), *Akşam*, No: 5216, 20 Nisan 1933, s. 3.

Ercüment Ekrem yazısına “Artık çok oluyor. Gene bilmem hangi kumpanyanın ecnebi müdürü, Türklüğü tahkir cürmü ile tevkiif edilmiş. Bu efendiler bu memlekete nasıl bir zihniyetle geliyorlar ki ay geçmeden böyle bir takım bizî haklarıyla sinirlendirecek hadiseler sebebiyet veriyorlar” cümleleriyle başlamıştır. Ercüment Ekrem yabancıları, Türkiye’ye direktör, uzman, işçi, her ne sıfatla gelirlerse gelsinler bundan sonra dikkatli olmaları, Türk’ün istiklal ve şerefine hassasiyet göstermeleri, alın teri, kılıç hakkı ve millî duruşuyla ortadan kaldırdığı kapitülasyonların murdar hayaletini hortlatmaya çalışmamaları hususunda uyararak “hâlâ bizî Osmanlı ve hâlâ bu mülkte kapitülasyonları cari sanıyorlar. İşte bir daba ben de burada tekrar ediyorum. Biz Türk’üz, Osmanlı değil. Ve Türk’ün yoktan yarattığı yepyeni varlığına bugün Mustafa Kemal’in verdiği kuvvet ve kudretle hürmet istiyoruz” demiştir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından itibaren meydana gelen akıl almaz değişiklikleri ve gelişmeleri anlayamayan yabancıların ülkeye gelmemelerini istemiştir. Mustafa Kemal’in liderliğinde Cumhuriyet devrinde ortaya çıkan yeni Türk kafasının kimsenin önünde eğilmeyeceğini özellikle belirtmiştir. Batıların Osmanlı İmparatorluğu’nu hafife alabildiklerini, ancak, Türkiye Cumhuriyeti’ne aynı muameleyi gösteremeyeceklerini hatırlatmıştır.⁹⁴

1939 yılında da T. İ mahlasıyla *Ulus* gazetesinde “Türklüğü tahkir” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıda bir meseleden dolayı kavgalı insanların bu kanunu istismar ettikleri üzerinde durulmuştur. Türklüğe hakaret suçlamalarının çoğunluğunun gerçek dışı olduğunun görüldüğünü hatırlatmıştır. Özellikle haksız olan tarafın acele davranarak rakibine Türklüğe hakaret suçlamasını yönelttiği tespitinde bulunmuştur. Türklüğü tahkire yeltenecek kişilere verilecek cezaların en ağırını bile hafif bulduğunu, fakat iftira atanların da Türklüğün şerefine saygısızlık yaptıklarını ve suç işlediklerinin unutulmaması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁵

Rıfat Bali’nin aktarımına göre Falih Rıfkı Atay da Türklüğü tahkir maddesinin keyfi ve haksız şekilde uygulandığına dair örneklerle işaret etmiştir. Tramvayda itilen bir kadının, iten kişiye “çok kabasınız, barbarsınız” dediğinde bunun Türklüğe bağlanarak çoğul hale getirilip hakaret suçlamasına dönüştüğüne işaret etmiştir. Hatta o, bir kişinin Atatürk’e başvurduktan sonra onun müdahalesiyle serbest bırakıldığını belirtmiştir. Buna göre Bay N, yabancı bir şirketi yönetmektedir. Bay N, çalışma performansından memnun olmadığı bir memurun işine son vermiştir. İşine son verilen memur neden işten atıldığını müdürüne sorduğunda beceriksiz olduğu cevabı verilmiştir. Türk olan memur bu sözü değiştirerek müdürün bütün Türklerin beceriksiz olduğunu söyleyerek Türklüğe hakaret ettiği suçlamasında

⁹⁴ Ercüment Ekrem, “Türklüğü Tahkir”, *Cumhuriyet*, No: 3637, 22 Haziran 1934, s. 3.

⁹⁵ T.İ., “Türklüğü Tahkir”, *Ulus*, 15 Ocak 1939, s. 2.

bulunmuştur. Polis memuru çağrılıp iki tanığın ifadesiyle müdür tutuklanmıştır. Müdür tutuklanıp savcının önüne getirilince Atatürk'e bir telgraf göndererek, mağduriyetinin giderilmesini istemiş, "*Doıyamdaki evrakları bizizat siz inceleyin ve siz bir hüküm verin. Vereceğimize hükümü saygıyla kabul edeceğim*" demiştir. Atatürk dosyayı getirmiş, şiddetli bir tartışma sırasında sarf edilmiş önemsiz bir kelime yüzünden bu kişinin hapiste kalmasını haksız bularak, "*Bu skandallara bir son verelim*" demiştir.⁹⁶

Sonuç

Hakaret suçu, bir kişi, topluluk ya da kurumun onuruna, şerefine veya itibarına yönelik yapılan sözlü veya yazılı saldırıdır. Bu suç itibara zarar vermek, aşağılamak veya küçük düşürmek amacıyla yapılan açık veya örtülü ifadeler ve tavırlarla gerçekteşebilir. Hakaret, manevi varlığa zarar veren bir suçtur.

Osmanlı hukuk sisteminde hakaret suçları tanımlanmıştır. Ancak hiçbir zaman Türklüğe hakaret Osmanlı ceza kanunnamelerinde yer almamıştır. şahsa yönelik hakaretler bağlamında değerlendirildiği düşünülebilir. Osmanlı mahkemelerinde Türklüğe hakaret suçunu işlenmiş olması nedeniyle herhangi bir cezalandırmanın olduğuna dair hiçbir belgeye rastlanmamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Türklüğe hakaret devletin de hassasiyet gösterdiği, sıkı takibi gereken bir suç haline gelmiştir. Türklüğe hakaret davalarının hukuki dayanağı 1 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu'dur. İlk defa Türklüğe hakaret edenlerin cezalandırılması bu yasada yer almıştır. Bu kanunun 160. maddesi Türklüğe hakareti suç saymıştır. Türklüğü tahkir edenlerin bir seneden üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılacakları belirtilmiştir. Kanuni takibat izni verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bırakılmıştır.

Ceza Kanunu'nun 160. maddesi 11 Temmuz 1931 tarihinde 1840 numaralı kanunla değiştirilmiştir. Bu değişiklikle Türklüğe hakaretle suçlanan kişiler hakkında adli takibat yapılmasına izin verme yetkisi Meclis Başkanı'na, onun bulunmadığı hallerde vekalet eden kişiye bırakılmıştır. Ceza Kanunu'ndaki üçüncü değişiklik 1936 yılında gerçekteşirilmiştir. Bu kanuna göre Türklüğe hakaret edenlere verilecek ceza miktarı artırılmıştır. Önceden en fazla altı ay olan hapis cezasının alt limiti bir yıla, üst limiti altı yıla çıkarılmıştır. Türklüğe hakaret suçu yurtdışındaki Türk vatandaşları tarafından işlenecek olursa verilen hapis cezasının üçte bir oranında artırılacağı hükme bağlanmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda Türklüğe hakaret davaları sayısının artması bürokrasi üzerinde yük oluşturmaya başlamıştır. Buna çözüm bulunması amacıyla Başbakan Celal Bayar, Adliye Vekâlet'ine müracaat ederek yeni bir yasal düzenleme yapılmasını

⁹⁶ Rifat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yabudileri Bir Türkleştirme Serüveni 1923-1945*, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2020, s. 528-529.

istemmiştir. Başbakanın bu talebi üzerine 1938 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yeni bir değişiklik daha yapılmıştır. En önemli değişiklik Türklüğü tahkir edenlerle ilgili takibat yapılıp yapılmamasına karar verme yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'ndan alınarak Adalet Bakanlığı'na bırakılmış olmasıdır.

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde Türklüğe hakaret ile ilgili bir suçlama söz konusu olduğunda şikâyet dilekçesi ile işlem başlatılıyordu. Bilahare polis karakolunda ifadeler alınıyordu. Daha sonra o mahaldeki Cumhuriyet Savcılığı olaya el koyuyordu. Cumhuriyet Savcılığı topladığı evrakı Adalet Bakanlığına gönderiyordu. Bilahire Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü dosya üzerindeki incelemesini tamamlayarak Adalet Bakanı imzasıyla Başbakanlığa iletiyordu. Başbakanlık ise yazıyı Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığına sevk ediyordu. Meclis Başkanlığı da söz konusu suçlama ile ilgili adli takibata lüzum olup olmadığına karar veriyordu. Bilahare bu kararı gereğinin yapılması ricasıyla Başbakanlığa bildiriyordu.

Belgeler incelendiğinde Müslüman, gayrimüslim, bayan, erkek, halkın çeşitli kesimlerinden kişilerin Türklüğe hakaretle suçlandıkları anlaşılmıştır. Bunun dışında Türkiye'de bulunan yabancı ülke vatandaşlarının Türklüğe hakaretle suçlanmaları söz konusudur. Yine belgelerde Türklüğe hakaret suçunun basın yoluyla da işlendiği görülmüştür.

Araştırmanın kapsamına giren 1926-1938 yılları arasında toplam 1032 kişi Türklüğe hakaret ettikleri iddiası ile şikâyet edilmiştir. Bu kişilerin yaklaşık yüzde 60'ı Müslüman'dır. Yüzde 40'ı ise gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Bu yıllarda Gayrimüslim nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 2-3 civarında olduğu dikkate alındığında Türklüğe hakaretle suçlanan Gayrimüslimlerin oranının ne kadar manidar olduğu anlaşılabilir. Yine dikkati çeken bir başka husus Türklüğe hakaretle suçlanan kişilerin yaklaşık yüzde 3'ünün yabancı ülke vatandaşı olmasıdır.

Öte yandan suçlanan gayrimüslimlerin yüzde 41'i adli takibata uğrarken, yüzde 59'u hakkında işlem yapılmasına gerek görülmemiştir. Müslümanlardan Türklüğe hakaret ettiği iddia edilenlerin yaklaşık yüzde 33'ü hakkında adli takibat başlatılmış, yüzde 67'sinin suçsuz olduğuna hükmedilmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında dikkati çeken en önemli hususun Türklüğe hakaret davalarında görülen yoğunluk olduğu söylenebilir. Suçlamaların çoğunun içeriği bilinemediği için bunun sebeplerine ilişkin net sonuçlara varmak mümkün değildir. Ancak dönemin şartları dikkate alınarak bazı değerlendirmeler yapılabilir. Birincisi ulus devlete geçişle beraber devletin Türklük üzerindeki hassasiyetinin artması neticesinde hakaret suçlarının sıkı takibata uğramasıdır. Bir başka ifade ile Türklüğe hakaret suçu işlemiş olanlar mutlaka yargılanarak cezalandırılmışlardır. İkincisi, devletin Türklük hassasiyeti nedeniyle insanların

kişisel çekişmelerinde karşı tarafı Türklüğe hakaretle suçlamasıdır. Böylece şikâyetçi taraf devlet gücünü yanına alarak karşı tarafın zarar görmesini sağlamak arzusunda. Türklüğe hakaret davalarının büyük çoğunluğunda adli takibata gerek görülmemiş olması bu kanaatimizi güçlendirmektedir. İlaveten Millî Mücadele'nin kazanılmasının Gayrimüslimleri, kapitülasyonların kaldırılmasının da yabancıları rahatsız ettiği muhakkaktır. Bu yüzden onların Türklüğe karşı olan duygularını çeşitli sebeplerle dışa vurdukları düşünülebilir.

Diğer taraftan Türklüğü tahkir suçlamalarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının tutumunda zamanla değişiklik olduğu gözlenmiştir. Meclis Başkanlığı 1926-1933 yılları arasındaki müracaatların tümüne kanuni takibat yapılması onayı vermiştir. Ancak 1934 yılından itibaren tutum değişikliği görülmüştür. Bu yıl, dava açılmasına onay vermediği dosyalar karşımıza çıkmıştır. Onay vermeme eğilimi sonraki yıllarda giderek artmıştır. Bu defa da dosyaların çoğunluğuna dava açma onayı verilmediği görülmüştür. Bunda Türkiye'nin dış politikasındaki komşu ülkelerle olan sorunlarını çözmesi ve batılı ülkelerle yakınlaşmaya başlamasının da etkili olduğu değerlendirilebilir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul

Dâhiliye Nezâreti Mektubi Kalemi (DH.MKT)

Dosya/Gömlek 2716/34, 25 Kanun-ı Sani 1324/7 Şubat 1909

Hariciye Nezâreti Siyasi (HR.SYS.)

2166/66, 19 Temmuz 1330/1 Ağustos 1914

66/32, M.05.01.1897.

28/63, M.27.09.1894

Yıldız Mütenevvi Marużat Evrakı (Y.MTV)

77/144, H. 27.10.1310/2 Mayıs 1309/14 Mayıs 1893.

Hariciye Nezâreti Sefaret Evrakı (HR.SFR)

487/87, M.04. 06.1903.

Sadaret Eyalet-i Mümtaze Cebel-i Lübnan Evrakı (A.MTZ.CL)

7/277, H.13.11.332/20 Eylül 1330/3 Ekim 1914.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye (DH.EUM)

43/39, H.29.11.1336/5 Eylül 1918.

Dâhiliye Nezâreti Hukuk Evrakı (DH.H.)

1/3, 22 Ağustos 1327/5 Eylül 1911.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara

030. 10. 0.0.33

030. 10. 0.0.36

030. 10. 0.0.39.

30-10-0-0-40.

030.10.0.0.42.

030. 10. 0.0.41

030. 10. 0.0.44.

490.01.0.0.

30.18.1.2.

Resmî Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

Devre 2, Cilt. 7, 10, 23.

Devre 4, Cilt. 3.

Devre 5, Cilt 1, 12, 26.

Resmî Gazete

Sayı: 320, 13 Mart 1926.

Sayı: 1748, 15 Mart 1931

Sayı: 1850, 16 Temmuz 1931.

Sayı: 3961, 16 Temmuz 1938.

Sayı: 3337, 23 Haziran 1936.

(1934) *Teşkilatı Esasiye Kanunu ve Dâhilî Nizamname* TBMM Yayınları, TBMM Matbaası, Ankara.

(2011) *Türkçe Sözlük*, Haz. Şükrü Haluk AKALIN 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

ARTUK Mehmet Emin (2007) Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu (5237 Sayılı TCK m.301), *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, Sayı 70, s. 214-243.

AŞKIN Muhittin (2007) Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, Güz, s. 213-220.

AYDOĞDU H. (2004) Modern Kimlikte Öznenin Ölümü, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 10, s.115-147.

BALİ Rıfat N. (2020) *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni 1923-1945*, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

- ERDEM Tarhan (1982) *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- ERTAN Temuçin Faik (1999) Atatürk, Cumhuriyet ve Hukuk Sistemi, *Erdem*, Cumhuriyet Özel Sayısı 3, Cilt 11, Sayı 33, Ocak, s.743-758.
- GELLNER Ernest (2018) *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Günay GÖKSU ÖZDOĞAN-Büşra ERSANLI, Hil Yayınları, İstanbul.
- GÖKALP Ziya (2015) *Türkçülüğün Esasları*, 2. Baskı, Haz. Salim ÇONOĞLU, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ORTAYLI İlber (2020) *Ottoman Studies*, Kronik Books, İstanbul.
- ÖZKIRIMLI Umut (2015) *Milliyetçilik Kuramları*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- SMİTH Anthony D. (2013) *Milliyetçilik*, Çev. Ümit Hüsrev YOLSAL, Atıf Yayınları, Ankara.
- KIZILAY Mehmet Emin (2021) Hakaret Suçu Çerçevesinde Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuku ve Türk Pozitif Hukuku Mukayesesi, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, Sayı 56, Aralık, s.47-70.
- SAYLAN Kemal (2016) II. Abdülhamid Döneminde Mahkemelerin İslahına Dair Hazırlanan Layihalar ve İsimli Bir Layiha Örneği, *Karadeniz*, Sayı 31, Ekim, s. 265-278.
- YELLİCE Gürhan (2018) *Ta Hronika'nın Muhakemesi: Ta Hronika Gazetesi ve Türklüğü Tahkir Davası*, *Turkish Studies*, Cilt:13, Sayı:1, Kış, s. 111-136.
- WEEKS Jeffrey (1998) Farklılığın Değeri, *Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık*, çev. İrem SAĞLAMER, İstanbul, Sarmal Yayınevi.
- YILDIZ Ahmet (2001) *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno Seküler Sınırları: 1919-1938*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Haber

Haber Akşam Postası

İkdam

Milliyet

Son Posta

Ulus

Vakit

- Ercüment Ekrem (1934) Türklüğü Tahkir, *Cumhuriyet*, Sayı: 3637, 22 Haziran.
(1935) Türklüğü Tahkir, *Son Posta*, Sayı 1630, 15 Şubat.

T.İ (1939) Türklüğü Tahkir, *Ulus*, 15 Ocak.

Vâ-Nû (Vâlâ Nûreddin) (1933) Vay. Türklüğü Tahkir Ha, *Akşam*, Sayı 5216, 20 Nisan.

İnternet Kaynakları

ÖNDER Emre - KARAKUŞ Hatice (2023) Atatürk ve Hukuk Devrimleri, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2013-1/9.pdf>. Erişim Tarihi: 15.03.2023.